

Міністерство освіти і науки України

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

Факультет соціології і права

Кафедра публічного права

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВОЇ ON-LINE КОНФЕРЕНЦІЇ**

**КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:
ПОШУК НОВОЇ МОДЕЛІ**

27 листопада 2020 року

Київ - 2020

«Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі»: тези доповідей наукової конференції (м. Київ, 27 листопада 2020 р.) – 124 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова оргкомітету

Цимбаленко Я. Ю., к.н.держ.упр., доцент, декан факультету соціології і права

Члени оргкомітету:

Маріц Д. О., д. ю. н., доцент, завідувач кафедри публічного права;

Мисливий В. А., д. ю. н., професор, професор кафедри публічного права;

Попов К. Л., к. ю. н., доцент, перший заступник декана з навчально-методичної роботи;

Павленко І. В., к. ю. н., доцент кафедри публічного права;

Зазимко-Бардаченко О. І., к. ю. н., старший викладач кафедри публічного права.

Секретар оргкомітету

Кондратенко А. С., завідувач лабораторією кафедри публічного права

Збірник підготовлено за загальною редакцією професора кафедри публічного права, д.ю.н., професора Мисливого В. А.

Затверджено рішенням засідання кафедри публічного права
(протокол № 4 від «28» жовтня 2020 р.).

Збірник містить тези доповідей наукової online конференції «Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі», що відбулась 27 листопада 2020 року на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Матеріали збірника публікуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

<i>Цимбаленко Я. Ю.</i> ВСТУПНЕ СЛОВО	5
---	---

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Мисливий В. А.</i> ПРОЕКТ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ЗДОБУТКИ ТА ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ	7
<i>Попов К. Л.</i> ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В ПРОЕКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	12
<i>Павленко І. В.</i> СТАБІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В ПРОЕКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ПОСЛІДОВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ .	16
<i>Ланкін С. В.</i> ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У ЧИННОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ ТА У ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОГРЕС, ЗМІНИ ТА НЕДОЛІКИ.....	20
<i>Максименко К. В.</i> СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ	25
<i>Кліпановський А. П.</i> ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ ТА ЙОГО ОЗНАКИ В ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	30
<i>Монаршук А. О.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPOPУШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ ..	34
<i>Ярош І. С.</i> НЕДОЛІКИ НУМЕРАЦІЇ СТАТЕЙ ПРОЕКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО НЬОГО ...	38

ДОПОВІДІ ЗА НАПРЯМАМИ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

<i>Дякіна А. Ю.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІНШИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОГО ВПЛИВУ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ.....	44
<i>Ковалик К. І.</i> ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	47
<i>Магдич В. Я.</i> СТРУКТУРА НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	52
<i>Невечера С. А.</i> ЯКОЮ БУТИ НАЗВИ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА?.....	55
<i>Шведа К. О.</i> ТЕРМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ПРОЕКТУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	59

**ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

<i>Брецько В. Р.</i> АМНІСТІЯ ТА ПОМИЛУВАННЯ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ	65
<i>Головатюк О. А.</i> ПОНЯТТЯ І СКЛАД ЗЛОЧИНУ У НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ	72
<i>Кияниця Д. Г.</i> ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	77
<i>Коломієць А. І.</i> ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ У МАЙБУТНЬОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ	81
<i>Кубишина А. С.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	85
<i>Мельник Д. М.</i> УЧЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ	89
<i>Огієвич С. М.</i> КАТЕГОРІЯ ЗЛОЧИННОГО НАМІРУ У ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	94
<i>Савченко М. О.</i> ПРОБЛЕМА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ В ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	98
<i>Томик В. В.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ У ПРОЕКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	102

**ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

<i>Балінська В. О., Геращенко Я. В.</i> НЕДОЛІКИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ "ВБИВСТВО".....	107
<i>Бедрата А. В.</i> ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ: АНАЛІЗ І ПРОПОЗИЦІЇ	111
<i>Березіна К. Р.</i> ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	116
<i>Самарін Н. М.</i> СТРУКТУРА ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	120

ВСТУПНЕ СЛОВО

Цимбаленко Я. Ю., кандидат наук з державного управління, доцент, декан факультету соціології і права

Шановні учасники конференції!

Минулого року Президентом України видано Указ «Питання Комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 р., а також створена робоча група з питань розвитку кримінального права, яка розробила Концепцію реформування законодавства щодо правопорушень у публічній сфері та активно працює над її реалізацією – розбудовою нового Кримінального кодексу України. Водночас розробники нового кримінального законодавства намагаються залучити до співпраці над проектом провідних науковців, практичних працівників правоохоронних органів та судової системи, інших представників юридичної спільноти, всіх тих, хто зацікавлений у розвії цієї галузі законодавства.

Протягом цього часу Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого та профільними кафедрами інших провідних юридичних навчальних закладів і факультетів проводяться наукові заходи з обговорення проблем реформування кримінального законодавства України.

У зв'язку з цим кафедрою публічного права факультету соціології і права нашого університету ініційовано проведення студентської наукової конференції

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

під гаслом «Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі», яка присвячена розробці нового кримінального законодавства.

Ми маємо на меті у першу чергу залучити до сьогоденної наукової дискусії студентську творчу спільноту, найбільш активних учасників наукових гуртків, представників інших студентських наукових об'єднань, які мають можливість висловити власну думку з приводу проблемних питань, пов'язаних з темою нашої конференції. Особливого значення в проведенні цього заходу набуває можливість залучити майбутніх правників до участі в реальному реформуванні кримінального законодавства, а разом з цим з'ясувати рівень здатностей здобувачів вищої освіти щодо творчого використання набутих ними знань під час навчання.

На переконання організаторів конференції обговорення проблемних кримінально-правових питань боротьби зі злочинністю буде одним із важливих заходів залучення студентської молоді до чергового етапу вітчизняного процесу законотворчості у галузі кримінального права.

Сподіваємося, що результати обговорення проблем розбудови нового кримінального законодавства та набутий досвід розгляду дискусійних питань будуть корисними для формування у здобувачів вищої освіти необхідних компетентностей майбутніх фахівців у сфері законотворення та правозастосовної діяльності.

Бажаю всім учасникам конференції цікавої, конструктивної та плідної роботи!

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Мисливий В. А.,

*д.ю.н., професор, професор кафедри публічного права,
факультет соціології і права Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Проект Кримінального кодексу України: здобутки та дискусійні питання

Розроблення проекту нового Кримінального кодексу України вказує на наміри створення дійсно інноваційної моделі кримінального законодавства, що задекларовано Робочою групою з розвитку кримінального права та реформування інших актів законодавства про відповідальність за правопорушення в публічній сфері на виконання Указу Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 р. № 584.

Причини такого реформування обумовлені: несистемними і необґрунтованими змінами та доповненнями чинного КК (1088 змін і доповнень), відсутністю єдиної системи законів про відповідальність за публічні правопорушення (різні засади і структура, неузгодженість санкцій тощо). Чинний КК 2001 року багато в чому не узгоджується з адміністративним законодавством, а отже залишається невирішеною уніфікація, законодавча регламентація та диференціація відповідальності за злочини та інші публічні правопорушення.

На сьогодні Концепція реформування законодавства щодо правопорушень у публічній сфері, з огляду на бачення робочої групи, передбачає принаймні розробку трьох кодифікованих актів, якими мають бути:

1) Кодекс України про відповідальність за порушення (діяння, за які особа притягується в адміністративному порядку);

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

2) Кодекс України про відповідальність за проступки (діяння, за які особа притягується виключно судом, але без виникнення судимості);

3) Кримінальний кодекс України.

При цьому зазначені кодекси мають бути побудовані на єдиних принципах, узгодженому понятійному апараті та правилах кваліфікації відповідних деліктів.

Одним із принципово нових підходів вважається розбудова нового кримінального законодавства на основі переважного перерозподілу законодавчого матеріалу між Загальною та Особливою частинами на користь Загальної.

На цьому етапі розробники вважають доцільним створення моделі «невеликого, але суворого кодексу», адже до злочинів у ньому мають бути віднесені лише такі діяння, що заподіюють істотну шкоду та караються штрафом або позбавленням волі.

Передбачається, що новий кримінальний кодекс має забезпечити широкий і диференційований перелік нових заходів кримінально-правового впливу (реституція, компенсація, пробація та ін.).

Нове кримінальне законодавство планується розробляти з орієнтацією на використання цифрових технологій, діджиталізацію, а в подальшому – на застосування досягнень у сфері штучного інтелекту.

Однією з характерних рис майбутнього кримінального законодавства планується передбачення особливого порядку внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України, спрямованого на забезпечення стабільності кримінально-правового регулювання суспільних відносин.

Отже, охоплюючи в цілому найбільш концептуальні ідеї проекту Кримінального кодексу, слід відзначити ті з них, що безумовно заслуговують на позитивну оцінку.

Незважаючи на задекларовану інноваційність майбутнього кримінального законодавства, тобто будуючи проект з «чистого аркушу», у новій кримінально-

правовій парадигмі розробники проекту зберігають правонаступництво у вітчизняному законодавстві, базуючись на його історико-правових витоках, а також тенденціях сучасності, отже «спираючись на плечі своїх попередників», які розробляли основоположні засади кримінального права.

Нарешті, завдячуючи наміру розробників проекту щодо включення до майбутнього КК України принципів кримінального законодавства України, воно може позбутися такої серйозної вади, яку вчені, іноді жартуючи, називали «безпринципністю». Насправді наявність у кримінальному законодавстві його основоположних принципів буде досить серйозним інструментом для перевірки на досконалість правозастосовної практики.

Безумовним досягненням майбутнього кримінального законодавства може бути впровадження в законодавчу матерію багатьох наукових теоретичних надбань, що стосуються усталених та деяких нових інститутів кримінального права, розроблених вченими у галузі кримінального права та апробованих на практиці застосування кримінального законодавства.

Уявляють цікавість та перспективність кримінально-правові новели і підходи щодо докорінних змін сталих підходів та уявлень стосовно вчення про покарання у теорії кримінального права та застосування його у комплексі з іншими заходами у кримінальному законодавстві, а саме впровадження такої складової Загальної частини КК, як «Кримінально-правові засоби».

Заслуговує на цілковиту підтримку проблема запровадження в кримінальне законодавство інституту кримінально-правової кваліфікації, який супроводжує весь процес правозастосування закону про кримінальну відповідальність.

Принциповим кроком вперед у процесі кодифікації, нарешті, може відбутися реальне впровадження в законодавство доктринальної ідеї видового об'єкта, про який позитивно висловлювалися провідні теоретики кримінального права, проте ця ідея на сьогодні не знайшла свого втілення в чинному кримінальному законодавстві України.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Перелік позитивних здобутків проекту КК безумовно можна продовжити, проте слід привернути увагу до дискусійних або суперечливих положень, що пропонуються в якості новел, але заслуговують на критичний розгляд, осмислення та відповідну оцінку.

Звичайно, що будь-які зауваження передусім є побажанням розробникам звертати увагу на ті положення, які, незважаючи на їх певну привабливість, оригінальність чи новизну, з самого початку вдаються неприйнятними та викликають багато суперечностей, адже їх впровадження, як показує практика, може бути невиправданим у майбутньому.

1. У цьому сенсі вважаємо, що поряд із завданнями та принципами кримінального законодавства в кримінальному кодексі доцільно передбачити нормативне закріплення функцій кримінального законодавства, які мають корелювати з вказаними вище основоположними кримінально-правовими категоріями, що надаватиме як чітке їх розуміння, так і розмежування із завданнями кримінального законодавства.

2. Не зовсім переконливою, на наш погляд, є ідея законопроекту щодо забезпечення стабільності кримінального законодавства, закріплена у статтях Загальної частини, адже вперше в історії держави така спроба виглядає як неспроможність законодавчої влади саме в парламентсько-президентській республіці забезпечити належне впорядкування законотворчої політики та законодавчої діяльності.

3. Навряд чи можна погодитись з аргументами на рахунок того, що «принцип індивідуальності» можна розглядати як еквівалент чи синонім «принципу справедливості», бо останній – це як «священна корова», який має бути недоторканим у кримінальному законодавстві. Також особливого значення має зберігати «принцип винної відповідальності», адже формула суб'єктивного ставлення поки що залишається незмінним постулатом кримінального права.

4. Сутність злочину визначає стаття 2.1.1. проекту КК, формулюючи злочин як протиправне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого Кодексом. Такий підхід до розуміння злочину викликає чи не найбільше дискусій, адже це поняття позбавлене соціальної шкідливості – суспільної небезпечності як ознаки злочину. Очевидно важко визнати прийнятним визначення злочину через його теоретичну модель – склад злочину, а також те, що це діяння порушує норми приватного або публічного права, адже, з одного боку, чи є якесь інше право, крім публічного і приватного, а з іншого – такий підхід носить чітко виражений нормативістський характер.

5. Залишається низка питань щодо нової класифікації злочинів, оскільки важко зрозуміти, як бути зі злочинами, що не передбачають настання шкоди як обов'язкової ознаки їх складів, тобто як бути зі злочинами, які за конструкцією об'єктивної сторони не передбачають певних наслідків, іншими словами мають формальний або усічений склад? Чи вони не матимуть ступенів тяжкості?

6. Дуже дискусійною виглядає ідея максимально типізувати санкції за вчинення злочинів однієї категорії, перемістивши їх з Особливої до Загальної частини КК, що істотно ускладнить розуміння покарання, яке може бути призначене за вчинене злочинне діяння. Адже навряд чи пересічний українець зрозуміє, яке покарання йому загрожуватиме у випадку вчинення того чи іншого злочину.

7. Проект передбачає лише три види покарань: штраф, ув'язнення на певний строк і довічне ув'язнення, які водночас можуть призвести до реального втілення вислову: не маєш грошей на сплату штрафу – будеш ув'язнений, що на практиці збільшить питому вагу вироків, що міститимуть такий вид покарання як позбавлення волі. Навряд чи це призведе до покращення криміногенної ситуації в країні.

Не будемо зупинятися окремо на загальних зауваженнях до Особливої частини проекту КК України, крім тих, що вже згадувались, оскільки її структура та зміст знаходяться на початковій стадії формування.

У рамках обмеженого обсягу тез, звичайно не можна надати більш розвернутий огляд здобутків та проблемних питань проекту, але сподіваємось, що деякі з них будуть предметом доповідей та обговорень учасників конференції, яким побажаю натхнення та належного обґрунтування своїх ідей і пропозицій, адже метою нашої конференції є намір долучитися до професійного юридичного середовища в царині кримінального права для обговорення важливого законотворчого процесу – створення майбутнього кримінального законодавства України.

Попов К. Л.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри публічного права,
факультет соціології і права Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В ПРОЕКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Багато хто не схвалює змін. Мабуть, не менше й тих, хто прагне змінювати все і за будь-яку ціну. Практично все навколо нас змінюється, як змінюємося і ми самі. Власне, наше відчуття життя базується на усвідомленні і розумінні цих змін всередині і навколо. Змінюється і природа, і суспільство, і державна політика, змінюється свідомість людей.

Не може уникнути змін і кримінальне законодавство. Але законодавство не змінюється саме собою. Йому для цього потрібна людина. І ця людина має бути достатньо виваженою, відповідальною і передбачливою, розуміючи що змінами у соціально-правових системах вона може не лише їх покращити, але й зруйнувати.

У проекті Концепції реформування кримінального законодавства України Робоча група з питань розвитку кримінального права визнає, що «...зміни до

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Кримінального кодексу України, які спрямовані на реформування засадничих положень кримінального права, повинні бути ґрунтовними, докладно аргументованими, базуватися на фундаментальних наукових дослідженнях, обговорюватись із залученням фахівців-науковців, практичних працівників та всією юридичною громадськістю України» [1, с. 3]. Стверджує Робоча група і те, що «...нове кримінальне законодавство має бути побудоване з використанням сучасних досягнень законодавчої техніки, що забезпечить підвищення доступності його для сприйняття і розуміння населенням ...» [1, с. 12].

Проте, чи відповідає запропонований Робочою групою проект Кримінального кодексу України (далі – Проект) [2] задекларованим нею ж концептуальним засадам?

Спробуємо відповісти на це питання, поглянувши на визначення у Проекті центральних кримінально-правових понять.

Ч. 1 ст. 2.1.1 Проекту визначає злочин як «...протиправне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого цим Кодексом». Тобто, Проект наділяє злочин всього двома ознаками: 1) протиправність та 2) відповідність складу злочину. Навіть поверхневий аналіз дозволяє побачити у запропонованій дефініції злочину так зване «коло» – визначення явища через саме себе: *злочин*ом визнається *те, що відповідає* складу злочину. Натомість, мовні правила юридичної техніки забороняють створення «кола» у законодавчих дефініціях.

Ч. 2. ст. 2.1.1 Проекту протиправним визнає діяння, яке порушує норми приватного або публічного права. Натомість, відповідно до ч. 1 ст. 2.1.2 Проекту «складом злочину є сукупність обов'язкових ознак, передбачених у статті Особливої частини та статтях Загальної частини цього Кодексу, що визначають об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону злочину». Незважаючи на велику кількість слів і складність використаних граматичних

конструкції, змістом поняття складу злочину Проект визнає сукупність передбачених Кодексом ознак злочину.

Поєднавши визначені Проектом ознаки «протиправність» і «відповідність складу злочину», можна дійти висновку, що Проект пропонує розуміти *злочином* діяння, яке порушує норми права (не обов'язково кримінального, а будь-якого права, і кримінального також) і *відповідає* передбаченим Кодексом ознакам злочину.

Помічаємо виражене прагнення авторів Проекту уникнути використання в дефініції злочину так званих «матеріальних» його ознак – суспільної небезпечності і винності. По суті сутність злочину Проектом зводиться лише до однієї його ознаки – кримінальної протиправності. Тобто, *злочином визнається діяння, передбачене Кодексом як злочин*.

Спробуйте оцінити «змістовність» такого визначення. Гадаю, змістовним його визнати навряд чи можна. Мабуть, саме цією думкою керувались законодавці, наприклад Англії, США, Франції чи ФРН, не визначаючи злочин (кримінальне правопорушення) в законі або лише відмежовуючи законодавчо злочин від проступків посиланням на вид і розмір передбаченого за злочин покарання (переважно позбавлення волі).

І за такого формального розуміння явища злочину досвід згаданих країн мав би стати в нагоді, але Робоча група не пішла цим шляхом, запропонувавши не лише законодавче визначення злочину, але й закріпивши у Кодексі дефініцію складу злочину.

Спробуємо піти у вказаному Робочою групою напрямку і ми, бажано озираючись, щоб не заблукати.

З філософської точки зору теорією кримінального права прийнято було вважати поняття злочину відображенням змісту злочину, а склад злочину – формою. Запропоноване в Проекті визначення злочину перетворює зміст на форму, залишаючи лише питання – для чого визначати в Кодексі дві форми для злочину, не визначаючи його змісту?

Актуальність питання підвищується, якщо звернутись до ч. 3 ст. 2.1.1 Проекту, яка передбачає: *«Не є злочином протиправне діяння, яке хоча формально і відповідає певному складу злочину, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не заподіяло і не могло заподіяти шкоди, передбаченої статтею 2.1.4 цього Кодексу»*.

Системне тлумачення ч. 1-3 ст. 2.1.1 та ч. 1 ст. 2.1.2 Проекту дозволяє дійти висновку про порушення в ч. 3 ст. 2.1.1 Проекту правила внутрішньої несуперечливості – одного із логічних правил юридичної техніки. *Незлочинним* пропонується визнавати *те, що, відповідно до Проекту, є злочином*.

Помітне прагнення авторів Проекту зберегти кримінально-правове явище малозначного діяння, передбачене чинним КК України. Однак, тут варто було б Робочій групі згадати, що кримінально-правове розуміння малозначного діяння базується саме на формально-матеріальній концепції злочину, закладеній у чинному КК України. І саме ознака суспільної небезпечності закладена чинним КК України в основу визначення малозначного діяння.

Зважаючи на те, що від будь-якої «матеріальності» злочину в Проекті пропонується відмовитись, позиція авторів Проекту щодо законодавчого збереження малозначного діяння виглядає, як мінімум, непослідовною.

Саме в положеннях Проекту про малозначне діяння помічаємо спробу авторів певним чином «приховати» ознаку суспільної небезпечності під ознакою «істотна шкода» (зокрема, в частині «істотне порушення прав, свобод людини чи громадянина», «істотне порушення інтересів держави або суспільства» формальні критерії визначення яких ч. 2 ст. 2.1.4 Проекту не визначаються).

Але навіщо приховувати сутність за формою? Навіщо позбавляти злочин його соціальної природи? Що автори Проекту пропонують вважати природою злочину? Питання, мабуть, залишаться риторичними.

З огляду на перераховані вище порушення мовних і логічних правил юридичної техніки, виражене прагнення позбавити поняття злочину його

соціальної зумовленості (порушує техніко-юридичну вимогу соціальної адекватності правового регулювання) кожен може сам зробити висновок про відповідність задекларованих Концепцією положень реальному змісту Проекту.

Література:

1. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/08/25/povnyj-tekst-kontseptsiyi-reformuvannya-kk-ukrayiny.pdf> (дата звернення: 21.11.2020)

2. Проект Кримінального кодексу України, запропонований робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf> (дата звернення: 21.11.2020).

Павленко І. В.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного права,
факультет соціології і права Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СТАБІЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В ПРОЕКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ПОСЛІДОВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Як відомо, чинний Кримінальний кодекс (*далі в тексті – КК*) було прийнято в 2001 році. З моменту його прийняття до нього були внесені зміни та доповнення шляхом прийняття близько 230 законів про внесення змін. Шляхом нехитрих математичних розрахунків, можемо констатувати, що кожного року до кримінального закону приймалося 12 законів щодо змін.

Зауважимо, що зміни самі по собі не є явищем, про яке слід говорити суто в негативному значенні, адже суспільні відносини змінюються, і завдання законодавця саме і полягає в тому, щоб оперативно реагувати на такі зміни. Більше того, зважаючи на те, що багато сфер життєдіяльності в Україні знаходяться в процесі реформування, зміни в законодавстві є нагальними та виправданими. Як видається, питання лежить в наступній площині: кримінальне право – це хіба та галузь права, яка постійно і часто повинна зазнавати змін? Напевно, що ні. Аналіз внесених з моменту прийняття кодексу змін свідчить, що часто такі зміни були непослідовними, ситуативними або ж приймалися для отримання тих чи інших політичних дивідендів чи задоволення популістичних гасел.

Щодо останнього, то можна привести приклад доповнення КК статтею 240-1, яка встановлює відповідальність за незаконне видобування, збут, придбання, передачу, пересилання, перевезення, переробку бурштину. Як зазначають експерти, в Україні існує! проблема із незаконним видобутком бурштину, але чинним кримінальним кодексом вже було передбачено відповідальність за це - ч. 2 ст. 240 КК України, адже бурштин є лише одним із видів корисних копалин загальнодержавного значення. Дійсно, в новій статті розмір штрафів значно збільшився, та це лише один із альтернативних видів покарання, що може застосовуватися, інші види - обмеження волі та позбавлення волі - розміри не змінилися. Варто звернути увагу, що в реєстрі судових рішень є близько 60 вироків, якими засудили осіб за незаконний видобуток бурштину, що свідчить також про те, що норма статті 240 КК України є «працюючою», а не «мертвою» [1].

Прикладом непослідовної кримінально-правової політики держави можна назвати ставлення держави до грального бізнесу. Так, заборона грального бізнесу відбулася в 2010 році шляхом криміналізації цього діяння в ст. 203-2 КК України. В 2011 році санкції означеної статті були посилені шляхом доповнення такого виду покарання як конфіскація грального обладнання. Далі в

2016 році цей вид покарання був виключений з санкцій статті 203-2 КК України. І, нарешті, останні зміни в 2020 р. - прийнято Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор». Таким чином, держава зробила розворот на 180 градусів: від повної заборони грального бізнесу до його легалізації. Наразі кримінально-караними визнаються наступні діяння:

- незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей ст. 203-2;
- бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконної діяльності з організації або проведення азартних ігор, лотерей ст. 365-3.

Можна навести ще подібні приклади, яких достатньо чимало, але хотілось б зупинитись на ст. 1.1.3 проекту КК України, яка має назву «Презумпція знання та стабільність Кримінального кодексу України». Отже, редакція даної статті має такий вигляд:

Стаття 1.1.3. Презумпція знання та стабільність Кримінального кодексу України

1. В Україні діє презумпція знання положень Кримінального кодексу України.

2. З метою забезпечення знання положень та стабільності Кримінального кодексу України:

а) цей Кодекс, а також закони про внесення змін до нього офіційно оприлюднюються в порядку, встановленому законом;

б) зміни до цього Кодексу вносяться виключно шляхом прийняття окремого закону про внесення змін до цього Кодексу;

в) зміни до цього Кодексу вносяться не частіше двох разів протягом календарного року, крім випадку скасування злочинності діяння;

г) одна і та сама стаття (частина статті, пункт статті) цього Кодексу не може бути змінена раніше, ніж після спливу дванадцяти місяців з моменту набрання нею чинності;

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

д) зміни до цього Кодексу не можуть набрати чинності раніше, ніж через дев'яносто днів з дня їх офіційного оприлюднення. Як виняток, закон, яким скасована злочинність діяння, набуває чинності наступного дня з дня його офіційного оприлюднення, а закон, яким змінюється розмір розрахункової одиниці, – з 1 січня року, наступного за роком, у якому цей закон був офіційно оприлюднений.

3. Закон, прийнятий з порушенням вимог частини 2 цієї статті, є нечинним [2].

Загалом ми позитивно оцінюємо таке обмеження, яке сам собі закладає законодавець. Чи можна буде таким чином зменшити кількість самих змін в кримінальному законі? Теоретично, що можна буде «обійти» саму кількість змін: скажімо, одним законом передбачити 100 змін. Однак положення про прийняття не більше двох законів на календарний рік дасть змогу, по-перше, їх системного напрацювання та накопичення, а по-друге, час є завжди добрим порадиником до послідовності прийнятих рішень, в тому числі, і в царині кримінального права.

Література:

1. Павло Демчук. Турбозаконодавчі зміни до Кримінального кодексу України: quo vadis? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ua/analytics/193394_turbozakonodavch-zmni-do-krimnalnogo-kodeksu-ukrani-quo-vadis.

2. Проєкт Кримінального кодексу України станом на 15 вересня 2020 р. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf?fbclid=IwAR1uUrcgS7r_vaw7EGqSkHUUvitBIZWUq81FrjcI3BW3hj-gg07Vb5asxbs.

Ланкін С. В.,
*студент 3 курсу, група СП-83,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

**ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У ЧИННОМУ
КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ ТА У ПРОЕКТІ НОВОГО
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ:
ПРОГРЕС, ЗМІНИ ТА НЕДОЛІКИ**

Однією з доктринальних основ чинного кримінального законодавства України є відповідність його змісту, правозастосування та загальної правової культури законодавця непорушним принципам, які відображають саму сутність кримінального закону в поєднанні з продовженням положень Конституції України, які спрямовані, як визначає ст. 1 чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України), на захист і охорону прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [1].

Зокрема, вносячи певні зміни в законодавство, змінюючи його або доповнюючи, законодавець завжди має розуміти цінність цих принципів, неможливість їх виключення, обмеження, а за можливості збереження їх понятійно-категоріального апарату в первісному вигляді, оскільки навіть вносячи такі ж правові норми за своєю суттю, але змінюючи їх форму, вони можуть змінювати своє сприйняття в правозастосовній практиці та є складними для опрацювання з наукової точки зору.

Аналізуючи сучасну історію законотворення в Україні, вбачаємо його основний недолік у непослідовності рішень та змін, які часто суперечать доктринальному напрямку, виробленому певною школою кримінального права

або навіть правовою системою України загалом. Відтак хаотичне кроїння КК України, на нашу думку, є недопустимим і наражає найбільш цінний пласт суспільних відносин у державі на досить реальну небезпеку. Неприпустимим, на нашу думку, є введення чи виведення з під нагляду кримінального закону кримінальних правопорушень з політичних чи з особистих економічних мотивів, рішень, які не зумовлені потребою суспільства тощо.

Таким чином, для розуміння певного прогресу або регресу законотворення кримінального закону виникає необхідність в порівнянні положень чинного КК України та запропонованого проекту КК України (далі – проект КК України).

Починаючи аналізувати вказані положення, ми можемо побачити дуже великий успіх у перенесенні доктринальних напрацювань науки кримінального права в кримінальний закон. Відтак проект КК України виділяє цілий новий Розділ 1.2., присвячений засадам кримінального закону під назвою «Принципи кримінального закону» [2], в якому відображені основні, підкріплені Конституцією України, норми, які дають змогу зрозуміти про їх необхідність у системі КК України.

Верховенство права, законність, принцип справедливості, принцип гуманізму та однократності відповідальності за конкретне кримінальне правопорушення, все це є складовою й чинного КК України, але вони непомітно наче «вшиті» поміж положень Загальної частини, що ускладнює можливість зрозуміти їх сутність, а тим паче віднайти їх в законі, навіть для досвідчених юристів.

На нашу думку спрощення розуміння кримінального закону є дуже важливим та дійсно необхідним кроком при прийнятті нового зводу законів. Оскільки основним призначенням закону є регулювання суспільних відносин саме по відношенню до невизначеного кола осіб, що перебувають під юрисдикцією України, ці особи не зобов'язані мати юридичну освіту або володіти навичками доктринального аналізу положень КК для розуміння

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

основних положень закону. Цей шлях й реалізовано законотворцями в новому проекті КК України, де принципи кримінального права, вироблені історією та практикою нарешті постають у чистому, недвозначному вигляді, що каже про беззаперечний успіх доктрини кримінального права в Україні.

Також, продовжуючи аналізувати положення майбутнього КК України, варто виділити зміну назв основних засад кримінального закону, що знову ж таки відповідно до вищевказаного не є гарною стратегією, і по суті є відмовою від напрацьованих доктриною та практикою положень, але може стати й гарним «стрибком» до правильного розуміння засад КК України.

Зокрема під зміною назв принципів потрібно розуміти перехід законодавця від принципу справедливості до «пропорційності» кримінального закону. На нашу думку зміна іменування цієї засади змінює розуміння волі держави по відношенню до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Оскільки основною метою покарання порушника держава повинна мати відновлення прав потерпілого та саме **справедливе** покарання. Це відновлення справедливості завжди має індивідуальний характер (по відношенню до конкретної особи, становище якої погіршилось) та суспільний характер (покарання порушника як форма сатисфакції для суспільства).

Зі зміною назви виникає і зміна її призначення, зокрема така назва в розумінні пересічної особи, або особи, незнайомої з основними положеннями КК, може викликати відчуття покарання «око за око, зуб за зуб», де держава реагує на діяння особи таким же чином, яким вона вчинила злочин. Але знову ж таки таке розуміння суперечить одразу двом принципам кримінального закону, зокрема визначеності всіх видів і методів покарань у законі (законність) та уникнення фізичним стражданням та приниженню людини (гуманність). Таким чином, саме справедливе покарання є метою дійсно правової і демократичної держави, і що назва, що розуміння цього принципу не може містити певних викривлень, перекручувань тощо, що може викликати настання невідворотних наслідків в правозастосуванні та тлумаченні майбутніх норм права.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Іншим недоліком проекту КК України можна визначити відсутність однієї з основних складових кримінального права, яка є визначальною в основній правовій моделі кримінального закону – складі злочину, а саме **вини**.

Зокрема стаття 2 чинного КК України в першій та другій її частині чітко відображає необхідність, невід’ємність вини при притягненні особи до кримінальної відповідальності, а саме:

«1. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить **склад кримінального правопорушення**, передбаченого цим Кодексом.

2. Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, **доки її вину** не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [1].

Таким чином ми бачимо як законодавець в обох положеннях указує чітку необхідність вини як підстави кримінальної відповідальності. В першому випадку він визначає цю підставу побічно (тобто визначаючи вину в складі кримінального правопорушення як частину суб’єктивної сторони складу), в другому випадку ч. 2 ст. 2 будь-яка особа може розуміти, що за відсутності вини про кримінальну відповідальність не може йти мова, або виникає потреба дану вину в діях особи віднайти та довести **в встановленому законом порядку**.

Новий проект КК України, нажаль, не містить положень з приводу вини та не враховує презумпцію невинуватості особи. Однією з підстав відмови від перенесення такого пласту норм до нового КК України можна припустити наявність даних положень у Кримінальному процесуальному кодексі України та Конституції України. Але, на нашу думку, таке свідоме упущення може нести невідворотні наслідки для кримінального права як навчальної дисципліни. Адже при вивченні основних положень майбутніми юристами неможливо упустити дану правову конструкцію, яка займає місце в правовій науці не менше, ніж верховенство права або законність.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Цікавою новелою, запропонованою в проекті КК України, є так званий «принцип юридичної визначеності», який полягає в зрозумілості сприйняття, чіткості та передбачуваності кримінального закону. Це нововведення є дуже великим проривом саме для системи права України та застосування права в житті. Оскільки, зважаючи на вже вищевикладену позицію щодо швидкоплинності змін у КК України, обумовлених політичним кліматом, економічними умовами в країні та отриманням у спадок праворозуміння радянської школи права з каральним ухилом, юридична визначеність та так звана «спадковість» юридичної техніки і практики є необхідною українському кримінальному закону як ніколи. Зокрема закріплення принципу про недвозначність закону є дійсною підставою вважати про можливий майбутній ухил законодавця саме до простоти, прозорості та передбачуваності змін в КК України, які будуть належним чином сприйняті суспільством і не потребуватимуть дрібного аналізу, співставлення, виключення конкуренції норм і складів кримінальних правопорушень між собою тощо.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.11.2020).
2. Кримінальний кодекс України (проект). Комісія з питань правової реформи. 2020. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf?fbclid=IwAR1uUrcgS7r_vaw7EGqSkHUUvitBIZWUq81FrjcI3BW3hj-gg07Vb5asxbs (дата звернення: 18.11.2020).

Максименко К. В.,
*студентка 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”*

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Нещодавно Робочою групою з питань кримінального права у складі Комісії з питань правової реформи було опубліковано текст проекту нового Кримінального кодексу України. Ця подія свідчить про підготовку повного перезавантаження системи кримінального законодавства.

Проект будується на основі досвіду європейських країн та містить багато революційних для нашої правової системи положень. Серед таких є: ускладнена процедура внесення змін до Кримінального кодексу, розкриття поняття складу злочину та його елементів, запровадження детального та передбачуваного механізму кримінально-правової кваліфікації.

З іншого боку, проект нового кримінального кодексу має багато прогалин та неточностей. Цей факт спричинив безліч наукових дискусій.

Найактуальнішим є питання про виключення критерію суспільної небезпеки з переліку ознак злочину. Позиція робочої групи базується на тому, що суспільна небезпека – це відносне явище, ступінь чи рівень якого неможливо встановити на практиці. Як наслідок, дана ознака не може вважатися критерієм класифікації злочинів. Враховуючи те, що ця категорія вважається фундаментальною для чинного кримінального законодавства, виникає необхідність в дослідженні поняття «суспільна небезпечність» та аналізі наслідків можливих змін.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Почнемо з того, що вперше категорія «суспільна небезпечність» була запроваджена в КК України 1922 року, головним завданням якого був “правовий захист держави трудящих від злочинів і від суспільно небезпечних елементів” [1].

Категорія суспільної небезпеки зберіглася й в інших КК України, зокрема, в КК України 1960 р., який зазначав, що суспільно небезпечне діяння – це дія або бездіяльність, що посягає на суспільний лад України, його політичну і економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а також інше передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, яке посягає на правопорядок [2].

Сьогодні категорія “суспільна небезпечність” вважається невід’ємною складовою кримінального законодавства України. Так, В. М. Трубніков зазначає, що значення суспільної небезпечності як матеріальної ознаки злочину полягає в тому, що вона, по-перше, є основним об’єктивним критерієм визнання діяння злочином, його криміналізації, по-друге, дає можливість класифікувати злочини за ступенем тяжкості, по-третє, визначає межу між злочином та іншими правопорушеннями, по-четверте, є однією із загальних підстав індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання [4, с. 62].

З іншого боку, проаналізувавши рішення ЄСПЛ, що пов’язані з Кримінальним кодексом, можна зробити висновок, що основним недоліком сучасної класифікаційної системи є її невизначеність та непередбачуваність. Однією з причин даної ситуації є відсутність механізму визначення рівня суспільної небезпеки. Це пов’язано з тим, що дана категорія може мати як об’єктивне, так і суб’єктивне вираження.

Як наслідок, на заміну “суспільної небезпеки” новий кримінальний кодекс вводить поняття шкоди як головного критерію розмежування злочинів. Скрипченко Б. В. зазначає, що шкода – це об’єктивна категорія, що заснована

на праві і моралі та являє собою ті зміни, які настають у майновому, фізичному, психічному, моральному стані особи внаслідок вчинення злочину [3, с. 175].

На наш погляд, запропонована система кримінально-правової класифікації є обґрунтованою, необхідною та ефективною. Але потрібно враховувати, що через наявні неточності, суперечності та прогалини її запровадження може призвести до негативних наслідків.

Однією з яких стане відмежування злочинів від інших видів правопорушень. Відповідно до проекту нового кримінального кодексу, злочин – це протиправне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого Кодексом. Склад злочину – це сукупність обов'язкових ознак, передбачених у статті Особливої частини та статтях Загальної частини Кодексу, що визначають об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону злочину. Можна зробити висновок, що єдиною суттєвою ознакою, що відрізняє кримінальне правопорушення від інших видів, є його передбаченість Кримінальним кодексом. Виникає питання щодо діянь, які містять ознаки як адміністративного, так і кримінального правопорушення та розмежовуються лише рівнем суспільної небезпеки.

Інший цікавий момент пов'язаний з наслідком діяння, який стане обов'язковою ознакою об'єктивної сторони правопорушення. Це означає, що діяння, які становлять загрозу інтересам суспільства, нації або держави, але не завдають реальної шкоди, не вважатимуться злочинами. Схожа ситуація виникне з діяннями, які сьогодні вважаються кримінальними правопорушеннями, але не передбачають настання реальної шкоди. Такі діяння містять суб'єктивну сторону: усвідомлення правопорушником небезпечних наслідків та прагнення до їх настання. Незважаючи на це, правопорушення будуть залишатися безкарними, що свідчить про недотримання виховної функції права. Зауважимо, що в даному судженні говориться про діяння з формальним та усіченим складом, а не про малозначність.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Існує загроза, що без встановлення спільної ознаки кримінальних правопорушень законодавець матиме змогу зловживати процесом декриміналізації та криміналізації діянь. Як наслідок, стане можлива узурпація влади, створення тиску на інші державні органи та, навіть, встановлення тоталітарного режиму.

Крім цього, проект нового кримінального кодексу містить багато суперечностей, які можна вирішити ввівши категорію суспільної небезпеки. Наприклад, стаття 1.1.2., передбачає що об'єктом кримінально-правової охорони вважаються не лише права та свободи окремої особи, а й інтереси суспільства, держави та міжнародного співтовариства. Відповідно до рішення №18-рп/2004 Конституційного суду України інтерес – це прагнення до матеріального чи нематеріального блага. Дане поняття не має об'єктивного вираження, що свідчить про неможливість встановлення рівня шкоди завданої неправомірним діянням. У свою чергу, поняття суспільної небезпеки охоплює не лише матеріальні, а й нематеріальні наслідки діянь, що свідчить про можливість притягнення до відповідальності за шкоду, яка не має реальної форми.

Отже, проект Нового кримінального кодексу потребує подальшого вдосконалення. Зокрема особливу увагу потрібно приділити ознакам злочину та принципам. Враховуючи наявні загрози та те, що законодавець має можливість прописати поняття суспільної небезпеки та надати йому певних конкретно визначених елементів, та те, що суспільна небезпека може розглядатися як поняття, що включає наявність шкоди, ми пропонуємо внести дану категорію до переліку Принципів кримінального закону (Розділ 1.2 Проекту нового кримінального кодексу). Наша пропозиція має таке формулювання:

“1. Всі діяння, передбачені цим Кодексом, вважаються суспільно небезпечними.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

2. Суспільна небезпека виражається у формі заподіяної діянням шкоди або загрози заподіяння такої шкоди.

3. Єдиною підставою криміналізації діянь є їхня суспільна небезпечність”.

Крім цього внести зміни до розділу 2.1 “Злочин. Склад злочину. Класифікація злочинів за їх тяжкістю”, визнаючи загрозу заподіяння шкоди як злочин невеликої тяжкості 1 ступеня.

Література:

1. Уголовный кодекс УССР с изменениями и дополнениями на 1 ноября 1924 г. и с алфавитным указателем. Харьков : Юридическое издательство Наркомюста У.С.С.Р., 1924. 73 с.

2. Кримінальний кодекс України : затверджений Законом від 28 грудня 1960 року. *Вісник Верховного Суду УРСР*. 1961. № 2. С. 34.

3. Скрипченко Б. В. Вред как основание признания потерпевшим. *Потерпевший от преступления*. Владивосток, 1974. С. 175-182.

4. Кримінальне право України. Загальна частина : [навчальний посібник] / В. М. Трубников, Я. О. Лантінов, О. М. Храмцов та ін.; за заг. ред. В. М. Трубникова. Харків : вид. ХНУ, 2012. 344 с.

Кліпановський А. П.,
студент 2 курсу, група СП-92,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ ТА ЙОГО ОЗНАКИ В ПРОЄКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Поняття «злочину» є одним із центральних понять кримінального права, тому що юридична відповідальність особи не може настати, доки не буде доведено, що вона вчинила злочин, допоки не буде встановлено відповідність фактичних діянь та ознак злочину. Тому формальне вираження цього поняття в законі про кримінальну відповідальність потребує детальних обговорень, щоб норми закону були ефективними та, наскільки це можливо, формально вираженими, аби суб'єкт правозастосування міг діяти чітко в рамках закону.

Спершу слід зазначити, що внаслідок реформування кримінальної юстиції чинний кодекс замість поняття «злочину» називає «кримінальне правопорушення», яке складається зі злочинів та проступків. Розробники нового кримінального закону стверджують, що інститут проступків буде врегульовано окремим Кодексом про проступки, тому проєкт нового ККУ містить поняття «злочин».

Отже, давайте порівняємо те, що ми маємо зараз та те, що пропонується розробниками нового кодексу:

Ч. 1 ст. 11 чинного ККУ передбачає наступне: Кримінальне правопорушення – 1) це передбачене цим Кодексом 2) суспільно небезпечне 3) винне 4) діяння (дія або бездіяльність), 5) вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Як ми можемо помітити, наразі законодавець поняття кримінального правопорушення наділяє п'ятьма ознаками.

Ст. 2.1.1. проєкту нового ККУ пропонується наступне: Злочином є 1) протиправне 2) діяння, 3) що відповідає складу злочину, передбаченого цим

кодексом. Тут ми можемо побачити лише 3 ознаки. Пропоную детальніше на них зупинитись.

1. Ознака «діяння» передбачає, що злочин вчиняється шляхом «дії» чи «бездіяльності», які передбачені в ст. 2.1.3. нового Кодексу, зокрема там передбачаються обов'язкові ознаки, які характеризують бездіяльність.

2. Ознака «протиправності» діяння вказує, що така дія чи бездіяльність порушує норми публічного або приватного права.

3. І третя ознака – «відповідність протиправного діяння складу злочину, передбаченого ККУ», говорить про те, що існують певні обов'язкові елементи та їх ознаки, які необхідно віднайти, визначити та відсутність хоча би однієї з яких свідчила про неможливість притягнення особи до кримінальної відповідальності. На відміну від чинного КК, проект містить окрему загальну статтю під назвою «склад злочину», де вказується, що *«складом злочину є сукупність обов'язкових ознак, передбачених у статті Особливої частини та статтях Загальної частини цього кодексу, що визначають об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону злочину»*. *«Ознаки складу злочину встановлюються тільки цим кодексом, а їх зміст визначається на підставі положень цього кодексу та інших джерел права»*; та спеціальні статті, такі як «діяння», «наслідок дії або бездіяльності», окремий розділ 2.2 «суб'єкт злочину» та 2.3. «суб'єктивна сторона злочину».

Як на мене, для усунення прогалини у розкритті об'єктивної сторони злочину, було би доречним вказати види необхідних причинних зв'язків (безпосередній та опосередкований) та його відмінність від випадкового причинного зв'язку. Тому що в контрольному проекті від 19 жовтня я не бачу нічого з цього приводу. Є спроба вирішити цю проблему у визначенні поняття суб'єкта злочину, де передбачено, що *це фізична осудна особа – людина, яка безпосередньо або шляхом використання інших осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності, вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність за його вчинення.*

Однак так як причинний зв'язок є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони в злочинах з матеріальним складом, то вважаю за потрібне розкрити його там, де говориться про об'єктивну сторону злочину.

Розробники не вказали такі ознаки у визначенні поняття злочину, як «винність діяння», «суспільна небезпечність» та «вчинення діяння суб'єктом злочину». На мою думку, це є правильним. Чому?

Розпочнемо із вини. Якщо у поняття злочину додати *протиправне винне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого цим Кодексом*, то ми помітимо дублювання цієї ознаки. Тому що розробники в розділі 2.3. під назвою «Суб'єктивна сторона злочину» розкривають її ознаки, де і говориться про вину. Із цього випливає, що суб'єкт правозастосування не зможе сказати, що склад злочину є, а от ознака винності діяння відсутня, тому особу варто виправдати. Так не буде, тому що винність якраз і визначається в межах складу злочину.

Це ж стосується *суб'єкта злочину*. Третім елементом складу злочину, який розробники називають у ст. 2.1.2, є його суб'єкт, а розділ 2.2. присвячений висвітленню саме цього поняття. Отже, і в даній ситуації суд не зможе прийняти рішення про те, що склад злочину є, а суб'єкта немає, тому що суб'єкт злочину є одним із елементів його складу.

І наостанок питання бути чи не бути як ознакою злочину *суспільній небезпечності*. Усе таки я погоджуюсь із аргументами розробників та не вважаю за потрібне вказувати її як ознаку. Чому?

Будь-який злочин є суспільно небезпечним. Це факт. Однак якщо подивитись на поняття злочину з процедурної сторони, то для того, щоб притягнути особу до кримінальної відповідальності, ми маємо зіставити фактичні обставини з тими ознаками, які законодавець приписує злочину. Діяння ми можемо визначити. Протиправність також: переглянути Особливу частину КК і все. Склад злочину також визначаємо: склали необхідний пазл із чотирьох частин і все. А ось щодо суспільної небезпечності, то як казав один із

розробників нового кодексу В'ячеслав Навроцький: *«якщо придумают якийсь пристрій, який би давав можливість вказати про наявність чи відсутність суспільної небезпечності діяння, то я би перший наполягав на встановленні її як ознаки злочину»*. Як на мене, якщо ми її встановимо, то дамо суду можливість невинуватеної дискреції, тому що поняття суспільної небезпечності є оціночним. І, на мою думку, нехай це оцінювання відбувається в профільних комітетах разом із науковцями та практиками, криміналізуючи чи декриміналізуючи якесь діяння. На щастя, змін багато до нового КК не буде, є достатньо підстав та часу ретельно подумати, чи є якесь діяння суспільно небезпечним і вже на основі цього визнавати його як протиправним в одному із трьох кодексів: про правопорушення, про проступки чи, безпосередньо, про злочини.

Ще одним аргументом на користь того, що суспільна небезпечність не має бути передбачена як ознака злочину є те, що в кримінальному праві заборонена аналогія кримінально-протиправних діянь. Якщо ми поглянемо на мету встановлення ознаки суспільної небезпечності, то побачимо, що в КК 1922 та 1927 років злочином визнавалася будь-яка суспільно небезпечна дія або бездіяльність, що загрожувала радянському ладові тощо. Тобто кримінально-правова думка ще не дійшла до таких ознак злочину, як його склад, який би був передбаченим у законі про кримінальну відповідальність. Тому суспільна небезпечність на той час була чи не єдиним тим орієнтиром, який визначав: є діяння таким, за яке має встановлюватись кримінальна відповідальність чи ні. А наразі, коли ми говоримо про вичерпність кримінально-протиправних діянь та про такі категорії, як склад злочину, які характеризуються правовою визначеністю, то в нас немає необхідності встановлювати ознакою злочину суспільну небезпечність (навіть розуміючи, що будь-який злочин є суспільно небезпечним). Знову ж таки, нехай це поняття буде орієнтиром для законодавців, науковців та інших фахівців при змінах до ККУ, а не суб'єктами правозастосування у їх діяльності.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Цілком можливо, що мої думки з цього приводу є помилковими та практика доведе, що без суспільної небезпечності як ознаки злочину кримінальний закон буде занадто суворим та непристосованим до різних життєвих обставин. Практика розсудить.

Монаршук А. О.,
*студентка 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Кримінальне правопорушення є достатньо важливим інститутом кримінального права, тому одним з його основних принципів є точність у встановленні конкретного правопорушення. Насамперед це впливає на встановлення певного виду кримінальної відповідальності. Для того щоб принцип точності втілювався у кримінальному праві існує інститут класифікацій кримінальних правопорушень.

Класифікація кримінальних правопорушень – це розподіл кримінальних правопорушень на групи відповідно до встановленого критерію. Слід зауважити, що у чинному Кримінальному кодексі (далі – КК України) немає визначення класифікації, однак стаття 12 "Класифікація кримінальних правопорушень" встановлює основні види кримінальних правопорушень. Таким чином, залежно від тяжкості та небезпечності для суспільних відносин розрізняють кримінальні проступки та злочини. У свою чергу злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі, які визначаються за певним

видом і розміром покарання. Тобто такий розподіл здійснюється за матеріальним (шкідливість) та формальним (вид покарання) критеріями. Тож у Загальній частині КК України вирішальне значення має дотримання основних логічних правил, до яких належить, зокрема, положення про те, що в одній і тій самій класифікації може бути застосований лише один критерій [1, с. 7]. На мою думку, така класифікація є структурованою та чіткою у визначенні будь-якого правопорушення. Оскільки Загальна частина має прямі вказівки на певні норми Особливої частини, це допомагає уникати колізій.

Що стосується проекту нового закону про кримінальну відповідальність, його творці пропонують повністю змінити підхід до класифікації. Насамперед пропонується змінити поняття кримінального правопорушення на злочин та вилучити поняття кримінального проступку. Також запропоновано встановити дев'ять ступенів тяжкості злочинів, що визначатимуться відповідним числом: від невеликої тяжкості, що дорівнює одиниці до особливо тяжких злочинів дев'ятого ступеня. Наступним буде поділ злочинів на чотири види – злочини невеликої, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Для їх визначення використовуватимуться критерії виду заподіяної шкоди та обставин, що змінюють тяжкість. Вважаю, що особливої уваги заслуговує підхід до визначення обставин, які змінюють тяжкість. Так, однією із статей проекту закону про кримінальну відповідальність пропонується визначати ступінь тяжкості злочину у разі спричинення майнової шкоди. Якщо буде спричинена значна майнова шкода, то тяжкість злочину підвищиться на два ступеня, якщо ж буде спричинена тяжка майнова шкода – то на чотири. Відмінність між цими видами шкоди визначена у статті про розміри майнової шкоди. Розробники проекту також пропонують перелік обставин, які:

- 1) знижують тяжкість злочину на два ступеня;
- 2) підвищують тяжкість злочину на один ступінь;
- 3) підвищують тяжкість злочину на два ступеня.

При цьому найбільш суперечливою є стаття про визначення ступеня тяжкості злочину за наявності обставин, які змінюють тяжкість злочину. Перша частина даної статті вказує, що тяжкість злочину знижується на два ступеня, якщо злочин вчинений за наявності однієї або більше обставин, які знижують тяжкість злочину на два ступеня, незалежно від наявності обставин, які підвищують тяжкість злочину [2, ст. 11]. Це означає, що у певній ситуації насамперед визначатимуться обставини, які знижують тяжкість злочину на два ступеня. Незалежно від того чи буде така обставина одна чи їх буде більше, застосовуватиметься лише одне пониження на два ступеня. Також не враховуватимуться обставини, які підвищують тяжкість на один чи два ступеня. Як згадувалось раніше, існуватиме три категорії обставин, які підвищують або знижують тяжкість. Тому розробники поділили статтю на три частини, відповідно до вказаних категорій. Основною думкою в такому визначенні є те, що ступінь тяжкості повинен змінюватись виключно на стільки одиниць, скільки їх передбачено обставинами без прив'язки до кількості таких обставин.

Важливо зазначити, що початковий ступінь тяжкості буде визначатись за розміром шкоди, яка буде визначальною. Це істотна шкода, значна, тяжка та особливо тяжка. При такому поділі видно, що існує дев'ять ступенів тяжкості і лише чотири види шкоди. Це пов'язано з тим, що розробники одразу додають до класифікації можливі варіанти зміни ступенів тяжкості і таким чином утворюється дев'ять категорій. На мою думку, така класифікація та процес зміни ступенів тяжкості може призвести до виникнення великої кількості спірних питань при встановленні відповідного ступеня. Це пов'язано із складністю визначення кожного окремого кримінального правопорушення.

При порівнянні чинного КК України та проекту Кодексу помітно, що розробники забрали такий критерій класифікації, як розмір та вид покарання. Однак вирішального значення набуватиме ступінь завданої шкоди. У такому підході є свої недоліки та переваги. Серед переваг можна назвати точність у встановленні ступеня тяжкості злочину, більш детальне дослідження кожного

окремого кримінального правопорушення. Однак до недоліків належить складність процедури визначення ступеня тяжкості та відсутність формального критерію. Саме формальний критерій визначає пряму залежність тяжкості злочину від виду та розміру покарання. Однак його одного буде недостатньо для класифікації. Оскільки ступінь суспільної небезпечності злочину полягає у сукупності об'єктивних та суб'єктивних ознак, а його встановлення можливе лише призначеним за обвинувальним вирокком суду покаранням, санкція статті Особливої частини не в змозі на 100 % виразити суспільну небезпечність злочину, незважаючи на те, що саме вона найбільш повно виражає оцінку тяжкості злочину [3, с. 146]. Саме тому важливе поєднання матеріального та формального критеріїв.

Отже вважаю, що для класифікації достатньо встановити лише чотири ступеня тяжкості відповідно до завданої шкоди: істотної, значної, тяжкої та особливо тяжкої шкоди. Для кожного ступеня потрібно встановити межі покарання, від найлегшого до найважчого для кожного з чотирьох ступенів. Потрібно залишити пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, які впливатимуть не на підвищення чи зниження ступеня тяжкості, а на розмір та межі покарання. Якщо ж встановити чотири ступені тяжкості, то в такому випадку їх не потрібно називати, чи це будуть злочини невеликої, середньої чи іншого виду тяжкості. Вони будуть визначені відповідно до завданої шкоди. У такому підході буде встановлений безпосередній зв'язок з Особливою частиною Кодексу, так як вид та розмір покарання буде закріплений в санкції кримінально-правової норми. Також градація злочинів на чотири ступені спростить процес встановлення виду злочину, буде більш зрозуміло, до якої категорії слід віднести той чи інший злочин.

Таким чином, класифікація кримінального правопорушення за певним критерієм важлива для визначення відповідальності за скоєне правопорушення. Тому найоптимальнішим є поділ кримінальних правопорушень як за ступенем заподіяної шкоди, так і за межами покарання. Лише в поєднанні цих двох

критеріїв класифікація буде найбільш точною. Розробники нового проекту КК України більше акцентують увагу на рівень заподіяної шкоди та створюють нові ступені класифікації. Однак їх впровадження в українське законодавство ще викликає багато питань.

Література:

1. Соболев О. І. Класифікація злочинів : автореферат 12.00.08. Дніпропетровськ. 2012. 21 с.
2. Контрольний проект нового Кримінального кодексу України. 19.10.2020. с. 10-12. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf>.
3. Яценко А. М. Класифікація злочинів: деякі аспекти законодавчої регламентації. *Журнал «Юридична наука»*. 2011. № 1 (1). С. 139-149.

Ярош І. С.,
*студент 3 курсу, група СП-82,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

НЕДОЛІКИ НУМЕРАЦІЇ СТАТЕЙ ПРОЄКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО НЬОГО

Важливим для нормальної орієнтації у будь-якому законі є його нумерація. Неправильна нумерація ускладнює дослідження норм закону, пошук необхідної норми, її застосування, а також процедуру внесення змін до закону.

Структура закону та його нумерація пов'язані між собою. Під структурою закону Ж. Дзейко пропонує розуміти систему впорядкованих і взаємопов'язаних його елементів, які створюють певну цілісність, зумовлену змістом закону. Структура закону включає два аспекти: логічну систему

викладу норм права у законі та системну будову елементів тексту закону [1, с. 5]. Системна побудова елементів закону позначається послідовною нумерацією його елементів. Зокрема, «слід використовувати наскрізну нумерацію статей у законі (тобто послідовність нумерації має зберігатися від першої до останньої статті)» [1, с. 6].

Нумерація статей чинного Кримінального кодексу України [2] є цілком зрозумілою, пошук відповідної статті не викликає труднощів, статті нумеруються від 1 до 447. При відкритті проєкту Кримінального кодексу України (далі – Проєкт) [3] увагу привертає не зовсім звична нумерація статей. Зокрема, стаття містить номер книги, розділу, в яких вона знаходиться, та число, яке вказує на порядковий номер статті у розділі (наприклад, стаття 1.3.3. книги 1 розділу 1.3.). На мою думку, це створюватиме певні незручності при застосуванні норм кодексу.

На перший погляд здається, що подібну нумерацію має Податковий кодекс України [4], під час обговорення і прийняття якого велася жвава дискусія щодо нумерації його статей, частин та пунктів. Зокрема, спочатку прийнятий за основу проєкт даного кодексу був відхилений через недоліки, до яких відносилася і неправильна нумерація статей проєкту. У висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України щодо цього проєкту Податкового кодексу було зазначено: «Проєкт Податкового кодексу потребує відповідного техніко-юридичного опрацювання. Насамперед, потребує удосконалення нумерація статей проєкту, яка у внесеному документі не є наскрізною. Зокрема, це відображається в тому, що кожний розділ проєкту містить всупереч вимогам законодавчої техніки свою окрему нумерацію статей. Не відповідає проєкт вимогам законодавчої техніки і в частині, що стосується поділу його статей на частини, пункти, підпункти, а також їх нумерації, що істотно ускладнюватиме користування законом у разі його прийняття. Адже за правилами законодавчої техніки, частини для зручності завжди нумеруються арабськими цифрами з крапкою (1.), а пункти – арабськими цифрами з дужкою

або літерами (1); 2); а); б)). При цьому слід також відрізнити частину статті від пунктів, оскільки частина – це завжди норма права, а пункт - окреме положення, яке не має самостійного значення без вихідного положення, сформульованого на початку норми права» [5].

Зрештою, чинний Податковий кодекс України [4] містить наскрізну нумерацію статей від 1 до 357, однак вищеназвані зауваження щодо частин та пунктів не були враховані, що створює незручності у застосуванні цього законодавчого акта.

Якщо дивитися на Проєкт, то можна зробити висновок, що вимога наскрізної нумерації дотримана, оскільки номери статей не повторюються і зазначаються послідовно, а також немає питань щодо частин та пунктів кожної статті, оскільки їх чітко можна розрізнити. Тобто порівняно з Податковим кодексом Проєкт не має таких явних недоліків, однак загалом недоліки все-таки є.

Так, свій коментар щодо Проєкту висловила адвокат І. Кузіна, зазначаючи: «Структурована нумерація статей, подібно до Податкового кодексу, стане незвичною для практиків. Ми звикли запам'ятовувати склади злочинів за номерами статей та використовувати ці номери у спілкуванні. Тепер це буде просто незручно» [6].

Тобто тут зазначається те, що для використання та застосування законодавчого акта зручно, щоб статті мали послідовні номери від першого до останнього, а не містили кілька чисел, що пишуться через крапку.

Крім того, легко заплутатися при пошуку відповідної норми, як це відбувається при пошуку відповідних пунктів статей Податкового кодексу України, коли для посилання, в даному випадку, на підпункт пункту статті потрібно писати довгу формулу, наприклад, підпункт 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 (п.п. 165.1.1 п. 165.1 ст.165) [4]. Звичайно, Проєкт не передбачає таку нумерацію частин та пунктів, однак, посилаючись на його відповідну норму, а також зазначаючи формулу кваліфікації, досить легко заплутатися серед крапок

і чисел. Наприклад, пункт б) частини 3 статті 3.11.4 (п. б ч. 3 ст. 3.11.4.) звучить цілком заплутано. І це ще не говориться про ті випадки, коли у формулі кваліфікації потрібно згадати пункт і частину статті Загальної частини кодексу та Особливої частини.

Під час обговорення в режимі відео-конференції Проєкту провідними науковцями України академік М. І. Панов у своїх пропозиціях щодо розробки Проєкту також згадував про проблему нумерації статей кодексу. Він вважає, що згадка в номері статті порядкового номеру і книги, і розділу кодексу ускладнює пошук потрібної норми для юриста, тому потрібно ще приводити до ладу це питання [7].

Крім того, звична нумерація статей, на мою думку, краще сприйматиметься студентами, юристами-початківцями, які мають вивчати норми законодавства та правильно орієнтуватися у них. Звичайно, розробники Проєкту зазначали, що новий кодекс буде розрахований на спеціалістів і професіоналів, які не будуть плутатися в його статтях [7]. Тому нумерація не грає великої ролі стосовно цього. Проте для того, щоб звичайна особа орієнтувалася краще у кодексі, Проєкт потребує ще техніко-юридичного опрацювання щодо нумерації.

Як зазначає І. Кузіна, «вочевидь, така нумерація створена з метою уникнення статей з індексами «прим» у разі доповнення Кримінального кодексу. Та варто прописати для законодавця правила нумерації статей у разі внесення доповнень у кінцевих положеннях Проєкту» [6].

Така думка є цілком слушною, однак, проводячи аналіз внесення змін до чинного Кримінального кодексу України [2], можна зробити певні висновки. Зокрема, коли законодавець вносить нову статтю, яка передбачає спеціальну норму, він часто розміщує її після загальної, якщо їхні основні об'єкти відносяться до того ж родового об'єкта (наприклад, статті 146, 146¹; 240 і 240¹). Також статті, що відносять до певної сфери, знаходяться поруч (наприклад, статті 223¹, 223², 224 передбачають склади кримінальних правопорушень,

пов'язаних з цінними паперами; статті 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵ пов'язані із кримінальною відповідальністю за терористичну діяльність) та інше.

Таким чином, можна припустити, що при прийнятті нового Кримінального кодексу з нумерацією, яка зараз наявна у Проекті, законодавець не змінить власне бачення розміщення нових статей. А в певних випадках справді доречно розміщувати нову статтю біля тієї, що містить подібні положення. Крім того, хаотичність внесення змін до чинного Кримінального кодексу дозволяє робити припущення, що прийняття нового кодексу не змінить стан речей, які зумовлюють таку хаотичність. Тому в новому кодексі будуть надалі з'являтися статті із позначкою «прим».

Водночас з метою обмеження хаотичності та непослідовності змін до нового кодексу розробники Проекту у п. в) ч. 2 ст. 1.1.3. передбачили норму, згідно з якою зміни до нового кодексу мають вноситися не частіше двох разів протягом календарного року, крім випадку скасування злочинності діяння [3]. Ця норма викликала дискусію наприкінці першого дня відео-конференції щодо Проекту. Зокрема, піднімалося питання щодо її конституційності, оскільки вона, з одного боку, обмежує діяльність законодавчої гілки влади [7]. Але, з другого боку, з огляду на хаотичність дій законодавця, що спричиняють нестабільність кримінального законодавства, таке обмеження може бути доречним. Але, можливо, це питання варто розглядати крізь призму процедури внесення змін у будь-який законодавчий акт держави. Враховуючи, що це питання доцільно аналізувати окремо, зазначу тільки, що, на мою думку, потрібно встановити мінімальний строк підготовки проекту внесення змін до Кримінального кодексу, а не обмежувати законодавця.

Водночас правила щодо нумерації статей при внесенні змін до кодексу можуть бути корисними і посприяти структурованості нового Кримінального кодексу.

Висновок. На мою думку, у Проекті варто змінити нумерацію статей на звичну, тобто послідовно нумерувати від першої до останньої статті. Така

нумерація є більш зручною з точки зору застосування кодексу та орієнтації в ньому. Водночас хаотичність внесення змін законодавцем негативно впливає й на структуру будь-якого закону, тому на це обов'язково треба звернути увагу при подальшій розробці Проекту.

Література:

1. Дзейко Ж. О. Стаття, глава, розділ закону як елементи його структури. *Європейські перспективи*. 2014. № 1. С. 5-10.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.05.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 13.11.2020).
3. Кримінальний кодекс України (проект) / контрольний текст (станом на 15 вересня 2020 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk> (дата звернення: 13.11.2020).
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 13.11.2020).
5. Висновок на проект Податкового кодексу України (№ 6509 від 15.06.2010): Головне науково-експертне управління Верховної Ради України від 16 червня 2010 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT0011> (дата звернення: 13.11.2020).
6. Кузіна І. Проект нового Кримінального кодексу України: перші враження. *Юридическая практика: веб-сайт*. 2020. URL: <https://pravo.ua/proekt-povogo-kriminalnogo-kodeksu-ukraini> (дата звернення: 13.11.2020).
7. *Реформування кримінального законодавства України: сучасність та майбутнє. День 1*: міжн. наук. конф. (22-23 жовтня 2020). URL: https://www.youtube.com/watch?v=H4tN-Ht4a_8&ab_channel=CriminalLaw (дата звернення: 13.11.2020).

ДОПОВІДІ ЗА НАПРЯМАМИ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Дякіна А. Ю.,
*студентка 2 курсу, група СП-94,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

**ЗАСТОСУВАННЯ ІНШИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВОГО ВПЛИВУ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ**

На сьогоднішній день сучасні країни світу вже відступають від звичних їм покарань і наближаються до застосування нових заходів кримінально-правового впливу. Заходи кримінально-правового впливу – це так звані «заходи безпеки», також «кримінально правові заходи», «заходи впливу», «інші заходи кримінально-правового впливу», «інші правові наслідки злочину» тощо.

У дійсності кожна держава має свої погляди щодо покарань та дотримання правопорядку та безпеки, але в кожній країні ці покарання і заходи безпеки дійсно є, адже за кожне винне діяння слідує правові наслідки. Хтось дотримується жорстокості й суворості в покараннях, хтось має на меті бути більш гнучким і розглядає злочин як природний механізм суспільства. Але як вже було сказано багато країн вже розробили для себе більш гуманні і зрозумілі суспільству засоби та заходи покарань, які ми називаємо заходами кримінально-правового впливу.

Діє це таким чином, у разі порушення кримінально-правової заборони до особи може бути застосовано не лише покарання, а й інші заходи кримінально-правового характеру. Багато хто зазначає, що покарання та заходи впливу є

паралельними між собою, але й фактом є те, що заходи кримінально-правового впливу також діють поруч або разом. Дуже часто покарання є альтернативним застосуванням засобів кримінально-правового впливу за новим кримінальним законодавством.

Україна не є виключенням щодо застосування цих заходів, це відбулося і відбувається на даний момент за рахунок нового кримінального законодавства. В результаті приведення національного законодавства у відповідність із міжнародним Кримінальним Кодексом України поповнився новим розділом, який містить заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Також зазнав змін розділ XIV КК України, отримавши назву «Інші заходи кримінально-правового характеру».

Такими змінами законодавець офіційно визнав існування багатоколійної системи заходів кримінально-правового впливу в Україні та вперше закріпив у тексті КК України термін «заходи кримінально-правового характеру».

Але є дещо, що законодавці не взяли до уваги, чинний кримінальний закон не містить визначення поняття заходів кримінально-правового характеру. І разом з тим, не існує і єдиного загально узгодженого визначення цього терміну і в науці кримінального права. Окрім того, дедалі частіше на заміну терміну «заходи кримінально-правового характеру» застосовується термін «заходи кримінально-правового впливу», який є новим для науки кримінального права та не передбачений національним законодавством в Україні [1, с. 4-5]. Але головним є те, що під назвою «Інші заходи кримінально-правового характеру» ми розуміємо, що це і є «заходи кримінально-правового впливу», хоча деякі науковці та політики вважають, що вони є як заходи, що забезпечують досягнення тих самих цілей, що і кримінальне покарання, але менш суворими засобами.

Варто зазначити, що частина заходів кримінально-правового впливу забезпечується примусом, що характеризується обмежуючим характером. Тобто держава використовує норми та засоби примусового характеру для

отримання певного результату в поведінці громадян. Поряд з ними достатнього розвитку на сьогоднішній день набули заходи заохочення. Тобто норми кримінального права слугують заходами заохочуванням для громадян дотримуватися поведінки, якої бажає держава і суспільство. Одні з них містяться в статтях Загальної частини (норми, що усувають злочинність діяння, добровільну відмову, дієве каяття), інші – у статтях Особливої частини (норми про звільнення від кримінальної відповідальності при позитивній кримінальній поведінці)» [2, с. 776]. У цілому заходи кримінально-правового впливу можна поділити на заходи примусового та заохочувального характеру.

Отже, заходи кримінально-правового впливу можна визначити як передбачені кримінальним законом засоби примусового, заохочувального характеру, які застосовуються в визначеному законом порядку до особи, що вчинила злочин у встановлених законом випадках, спрямовані на зміну правового статусу особи та на виконання завдань, визначених у Кримінальному кодексі України [1, с. 17]. До заходів кримінально-правового впливу слід віднести покарання, звільнення від кримінальної відповідальності (в тому числі спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності), звільнення від покарання, звільнення від відбування покарання, заходи виховного характеру.

Література:

1. Сюсюкало З. М., Поняття заходів кримінально-правового впливу у кримінальному праві України. *Журнал Науковий огляд*. 2017. № 8 (40). С. 1-17.
2. Яценко А. М., Заходи кримінально-правового характеру: поняття, зміст і сутність. *Форум права*. 2013. № 3. С. 775-783.

Ковалик К. І.,
*студентка 2 курсу, група СП-92,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

В умовах сьогодення проблема визначення ролі та завдання кримінального законодавства України стає все більш актуальною. Це зумовлено тим, що суспільні відносини стрімко розвиваються, а з ними появляються нові ідеї та концепції розуміння звичних, традиційних понять. Неможливо заперечити важливу значущість функцій Кримінального Кодексу України, а також специфіку їх призначення для суспільства, адже вони формують основу кримінального права. Враховуючи це, існує потреба в дослідженні цього питання на сучасному етапі розвитку кримінального законодавства.

Завдання та функції кримінального права – це теоретичні поняття, які відіграють значну роль в процесі формування практичного застосування кримінального законодавства. Саме ці складові утворюють фундамент галузі права, тому важливим є аналіз цих понять, від яких йдуть витoki кримінально-правових процесів в суспільстві. Відповідно до статті 1 чинного ККУ передбачено завдання щодо правового забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [1]. Нова законодавча модель пропонує дещо узагальнити перелічені поняття, що наводяться вище і пропонують таку думку, а саме: Кримінальний кодекс України має своїм завданням убезпечення прав і свобод людини і громадянина, інтересів

суспільства, держави і міжнародного співтовариства від злочинів [2]. На нашу думку, висвітлена позиція є доцільною та розкриває основне значення кримінального законодавства, звужуючи перелічувані категорії в цьому понятті. Це здійснено з метою нового розуміння затверджених стандартів, а також ця концепція демонструє незмінність та актуальність найбільшої цінності в державі, тобто людини.

Щодо другої частини статті, яку пропонують затвердити сучасні законодавці, то зазначимо, що у ній чітко проявляється намагання привести вітчизняне кримінальне законодавство у відповідність до європейських та міжнародних стандартів, адже шляхи досягнення завдань, які визначені в кримінальному законодавстві тісно переплітаються із досвідом інших держав. Аналізуючи кодекси інших країн, таке запозичення є досить таки поширеним і зустрічається не в одному джерелі. Слід зауважити, що таке запровадження є доречним, адже представляє практичні способи вирішення ситуації, а не лише абстрактне бачення проблем, які представлені у теперішньому Кримінальному кодексі.

Порівнюючи мету та завдання кримінального законодавства у міжнародних нормативно-правових актах, ми звернули увагу на один із пунктів щодо шляхів забезпечення завдань, які представлені в кримінальних кодексах, наприклад, у Кримінальному кодексі штату Техас зазначено, що один із шляхів досягнення поставлених завдань кримінального законодавства є спрямування та обмеження здійснення жорстокого та зневажливого ставлення в правоохоронних органах з метою запобігання свавільному поводженню з особами, яких підозрюють, звинувачують чи засуджують у злочинах. Таке твердження демонструє гуманність, толерантність, збереження рівності кожної людини та її цінність для держави. Звернувши увагу на цей критерій, вважаємо, що є коректним доповнити таким положенням і новий Кримінальний кодекс України, виділивши особливості та індивідуальний характер такої ситуації не лише в теоретичному розумінні, а й у практичному значенні.

Акцентуючи увагу на завданнях кримінального законодавства, слід проаналізувати специфіку функцій, які впливають з них. Цікавою є думка С. Ю. Тимохіна, який вважає, що функції кримінального права є вторинними щодо його завдань у тому сенсі, що для того, щоб зрозуміти, якими є функції кримінального права, необхідно виходити із змісту завдань, що формулюються законодавцем, доповнюючи його відомостями про зміст як інших статей Кримінального кодексу, що діє, так і кримінального законодавства інших періодів або країн, а також досягнень науки кримінального права [3]. Вважаємо логіку його міркувань незавершеною, яка потребує певних уточнень та доповнень, тому доцільно розглянути кожну з функцій окремо і розкрити їхнє значення та взаємозв'язок із завданням.

Охоронна функція у галузі кримінального права – це основна його функція, адже саме вона є тою початковою ланкою, що формує потребу суспільства забезпечувати стабільність у всіх сферах життя, захищати людські цінності та зберігати свою сутність, враховуючи розвиток та динамічність суспільних відносин. У праці Т. Н. Радько висвітлено поняття охоронної функції, яке полягає в тому, що вона характеризує право як особливий спосіб впливу на поведінку людей, який виражається впливом на їх волю, загрозою санкцій, встановленням заборон і реалізацією юридичної відповідальності. Вона також служить інформатором для суб'єктів суспільних відносин про те, які соціальні цінності взяті під охорону [4, с. 60-61].

Тісний зв'язок з охоронною функцією має регулятивна. Вона поєднує у собі декілька напрямків, які взаємодіють один з одним, а саме: організаційний, запобіжний, виховний, заохочувальний. Індивідуальне значення кожного є дещо незавершеним та не розкриває до кінця сутність своєї ролі, але в сукупності вони утворюють складну регулятивну систему в кримінальному законодавстві, що дає змогу здійснювати реалізацію формування, упорядкування, врегулювання суспільних відносин. Регулятивна функція є одна з тих, яка відіграє практичне значення для суспільства, адже у законодавстві

можна знайти його витоки. Наприклад, норми про необхідну оборону (ст. 36) – регулюють поведінку особи під час суспільно небезпечного посягання, визначають межі правомірності необхідної оборони; затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38) – регулюють відносини між особою, яка здійснює затримання, та злочинцем, визначає межі правомірності затримання; крайню необхідність (ст. 39) – регулюють поведінку особи, яка опинилася у досить складній ситуації і потребує захисту від небезпеки, яка їй загрожує [5]. Враховуючи це, було б доцільно виокремити цю функцію як окреме поняття в Кримінальному кодексі для точного розуміння його сутності на конкретних ситуаціях.

Розглянемо ще одну функцію кримінального права – превентивну. Її характер полягає у здійсненні стримування від вчинення злочинів у суспільстві. Щодо неї є безліч дискусійних питань, адже деякі науковці вважають, що цю функцію не можна вважати самостійною і те, що вона є підвидом виховної. Але на нашу думку, таке твердження є хибним. Адже попереджувальний характер, який притаманний цій функції, чітко відокремлений у ч. 2 ст. 50 ККУ, в якій зазначено, що однією із цілей кримінального покарання є запобігання вчиненню нових злочинів [1]. Слід зазначити, що на відміну від інших функцій, які деякою мірою мають нестабільний характер і можуть змінюватися у зв'язку із різними обставинами та часом, превентивна функція за своєю сутністю є актуальною, що доводить її використання у новому проекті Кримінального кодексу України.

Згадуючи вище про виховну функцію, можна зазначити, що вона має світоглядне спрямування, яке впливає на правосвідомість населення. Вона формує певний вид законотворчої поведінки для того, щоб уникати вчинення кримінального правопорушення і водночас розуміння невідворотності кримінальної відповідальності осіб, які вже вчинили злочин. На наш погляд, це одна з найважливіших функцій, яка займає провідне місце серед завдань кримінального права. Необхідність її внесення до законодавства ґрунтується на

тому, що вона містить у собі елементи всіх інших функцій, а також існує величезна потреба в поясненні законодавцями того, що саме повинно містити поняття виховання населення, яким чином варто здійснювати це як у теоретичному розумінні, так і в практичних завданнях.

Серед багатьох наукових праць дослідники виділяють нові функції, які можуть бути актуальними та доречними на певних етапах розвитку кримінального законодавства. Але, на нашу думку, їх не можна вважати усталеними, адже на даний момент вони є допоміжними, додатковими і мають неоднозначний характер у своїй сутності. Сюди варто віднести політичну, компенсаційну, обмежувальну та інші.

Отже, докладний аналіз завдань та функцій кримінального законодавства дозволяє зробити висновок про те, що їхня актуальність не втрачається з часом, а стає ще більш важливою для теперішнього суспільства. Проблемні питання щодо значення кримінального законодавства, які виникають на даний момент, підтверджують необхідність пояснення їх у нових проєктах із законодавчої сторони. Таким чином, вважаємо за доцільне доповнити Кримінальний кодекс України визначенням функцій кримінального законодавства, адже вони відіграють вагомую роль для формування та забезпечення розвитку суспільства, його цінностей, ідей та майбутнього.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст. 131.

2. Кримінальний кодекс України (проєкт) станом на 15 вересня 2020 року. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf?fbclid=IwAR04QtEHYRwF_ubgg4UAxM7t2bxkyR3rWbNVEqB7qHNkspxsVCRp6gG7N14.

3. Тимохин С. Ю. Функции, задачи и цели уголовного права: Проблемы соотношения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Владивосток, 2002. 18 с.
4. Общая теория права и государства: учебник / под ред. В. В. Лазарева. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Юристъ, 2002. 520 с. (60-61 Т. Н. Радько).
5. Бондаренко Н. О. Функції кримінального права. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. 2005. Вип. 25. С. 456.

Магдич В. Я.,
студент 2 курсу, група СП-95,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТРУКТУРА НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ

Актуальність теми полягає в тому, що проект нового Кримінального кодексу має забезпечити регулювання прав людини в умовах сучасного розвитку і прибрати колізії та прогалини, які можна спостерігати в діючому Кримінальному кодексі. Сучасне законодавство вже не повною мірою відповідає умовам сучасного розвитку суспільства і потребує більшої кількості напрямів регулювання.

За дев'ятнадцять років існування чинного КК України його принципові положення були дещо зруйновані через несистемне внесення змін та доповнень. Через це виникла потреба створити новий кодекс, який буде актуальним і більш досконалим.

Проект нового КК України систематизований та складається з двох взаємопов'язаних частин: Загальної та Особливої, котрі поділяються на розділи, а розділи складаються із статей.

Загальна частина проекту нового Кримінального кодексу складається із 3 книг: «Про кримінальний закон», «Про злочин» та «Кримінально-правові засоби». У цій частині зосереджені загальні поняття кримінального закону, вказуються завдання.

Перша книга складається із 4 розділів: «Вихідні положення», «Принципи кримінального закону», «Роз'яснення термінів Кримінального кодексу України», «Дія кримінального закону в часі, просторі і за колом осіб».

Друга книга складається із 8 розділів: «Злочин. Склад злочину. Класифікація злочинів за їх тяжкістю», «Суб'єкт злочину», «Суб'єктивна сторона злочину», «Незакінчений злочин», «Співучасть у злочині. Причетність до злочину», «Множинність злочинів», «Обставини, що виключають протиправність діяння», «Кримінально-правова кваліфікація».

Третя книга складається із 11 розділів: «Покарання», «Призначення покарання», «Звільнення від покарання», «Пробація», «Амністія та помилування», «Засоби безпеки», «Реституція та компенсація», «Конфіскація майна та вилучення речі», «Судимість», «Особливості кримінально-правових заходів щодо особи, яка вчинила злочин у неповнолітньому віці», «Кримінально-правові заходи щодо юридичної особи».

У Загальній частині зосереджені юридичні норми, що відображають принципи і вихідні положення кримінального права, а також визначають його основні терміни, наприклад, поняття злочину та його видів, вини та її форм, співучасті в злочині, сукупності та рецидиву злочину, покарання та його мети, видів покарань і підстав їх застосування. Це норми, які застосовуються до всіх злочинів [1].

Особлива частина проекту нового Кримінального кодексу складається із 5 книг: «Злочини проти прав людини», «Злочини проти суспільства», «Злочини проти власності, фінансів і господарської діяльності», «Злочини проти держави», «Злочини проти основ міжнародного права та міжнародного правопорядку».

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Четверта книга проекту КК України містить такі розділи: «Злочини проти волі людини». Сьома книга містить розділи: «Злочин проти правосуддя», «Злочин проти сприяння правосуддю та діяльності органів правопорядку», «Злочин проти порядку виконання судового рішення».

Особлива частина КК містить юридичні норми, що роблять свій акцент на тому, які суспільно небезпечні діяння вважаються злочинами і які заходи кримінального покарання слід застосовувати до осіб, що їх учинили.

Загальна і Особлива частини КК пов'язані між собою й утворюють нерозривну системну нормативну єдність. Значення цієї єдності найбільш помітно при застосуванні окремих статей КК. Не можна застосувати жодну норму, що міститься в Особливій частині КК, не звернувшись при цьому до Загальної частини [1].

Питання щодо правової реформи розглядає комісія з питань правової реформи, на яку покладається завдання розгляду законопроекту та відповідності структури. Персональний склад комісії затверджує Президент України [2].

Можна зробити висновок, що проект нового Кримінального кодексу України має значні доповнення, які вирішують велику кількість прогалин чинного закону. Новий законопроект враховує сучасні тенденції розвитку суспільства і має на меті регулювати відносини в умовах сьогодення.

Література:

1. Кримінальне право України: Загальна частина : Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. підручник. Х. : Право, 2010. 456 с.

2. Указ Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 07.08.2019 року № 584. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949>

Невечера С. А.,
*студентка 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ЯКОЮ БУТИ НАЗВИ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА?

Чинне українське законодавство завжди знаходиться у стані реформування. Так, у законодавчій базі у сотні разів більше законів, якими вносяться зміни у вже існуючі законодавчі акти, аніж їх самих. Це, насамперед, є наслідком стрімкого науково-технічного прогресу та розвитку суспільного життя. Змінюється і характер відносин між індивідами суспільства, і життєві цінності. Законодавці ж шляхом внесення змін до нормативно-правових актів намагаються динамічно реагувати на суспільно-політичні зміни. Не є винятком і Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. До Кримінального кодексу України за часи його існування вносилися зміни за допомогою 223 Законів України.

Кримінальний кодекс України сьогодні складається з двох частин – Загальної та Особливої, в яких розміщені 447 статей. При розробці та схваленні нині чинного кодифікованого акта кримінального законодавства застосовувався досвід розвинених країн з метою імплементації у Кримінальний кодекс України найбільш вдалих положень кодифікованих актів кримінального законодавства інших держав.

У цілому, Кримінальний кодекс України був схвалений європейськими фахівцями у галузі кримінального права як такий, що відповідає принципам демократичної правової держави, для якої людина, її життя та здоров'я, честь та гідність визнаються найвищими соціальними цінностями.

Сьогодні все частіше предметом дискусії постає питання капітального реформування кримінального законодавства шляхом проведення його нової

кодифікації з метою наближення кримінального права України до європейських стандартів.

Робоча група, створена відповідно до Указу Президента України, активно розробляє проект нової редакції Кримінального кодексу України. Аналізуючи відомості та пропозиції, що висвітлюються членами вказаної групи, можна побачити, що передбачається можливий поділ Кримінального кодексу України на декілька книг (за прикладом Цивільного кодексу України), переведення кваліфікуючих ознак злочинів у Загальну частину, відмова від санкцій в статтях Особливої частини Кримінального кодексу тощо. На мою думку, з огляду на таке глибинне реформування кримінального законодавства правотворцям не слід забувати і про менш важливі питання кримінального права, які потребують синхронної модернізації. Такий комплексний підхід до реформи кримінального законодавства сприятиме вдосконаленню законодавчої детермінації завдань Кримінального кодексу України, тлумаченню сутності, взаємозв'язку та співвідношення його регулятивних, охоронних та превентивних функцій [1, с. 146].

Наявні і більш радикальні пропозиції. Зокрема, одна група фахівців права пропонує окремою частиною Кримінального кодексу України зробити кримінально-виконавче право, імплементувавши таким чином Кримінально-виконавчий кодекс України у Кримінальний кодекс України.

Необхідно звернути увагу також на той факт, що науковцями розробляється підхід щодо визначення назви майбутнього кодифікованого акта кримінального законодавства. Такий, на перший погляд непримітний, предмет дискусії зумовлений декількома чинниками. По-перше, окремими науковцями категорія «кодекс» розглядається як дещо застаріла та така, що не відповідає сучасним правовим реаліям. По-друге, пропонуваній проект нової редакції Кримінального кодексу України за своїми суттю та призначенням є більш масштабним та повинен бути більш стабільним, і назва «кодекс» не може

охопити всі сутнісні елементи нового кримінального законодавства, які імплементуються.

Деякими вченими пропонується вивести Загальну частину Кримінального кодексу України в окремий законодавчий акт з орієнтовною назвою «Основи законодавства України у сфері кримінальної відповідальності». Я вважаю, що такий підхід може призвести не до систематизації та уніфікації кримінального законодавства, а до поглиблення вже існуючих прогалин та колізій у кримінальному праві, що носить архаїчний та застарілий характер [2, с. 108].

Я прихильна до думки більшості вчених, що пропонують у новій редакції Кримінального кодексу України залишити чинну назву кримінального законодавства, виходячи із наступного.

По-перше, назва «кодекс», незважаючи на свою багатовікову історію, досі є актуальною у розвинених державах. Сьогодні українське законодавство включає в себе 25 кодексів, які регулюють найбільш важливі суспільні відносини. Щодо використаного у назві Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. прикметника «кримінальний», то він походить від латинського терміна «*crimen*», який означає «злочин». Щодо назв відповідних законодавчих актів у зарубіжних державах, то вони отримали їх або від назви злочину (наприклад, *Criminal Law Act* Австралії), або від назви покарання (наприклад, *Kodeks karny* Польщі або *Strafgesetzbuch* Австрії). Дещо незвичною є назва відповідного кодифікованого акту Ізраїлю – «Закон про кримінальне право». Вітчизняний законодавець обґрунтовано відмовився від назв «Карний кодекс», «Уголовний кодекс», «Кодекс законів про кримінальну відповідальність» і залишив назву «Кримінальний кодекс». Остання узгоджується з основним етимологічним значенням терміна «кримінальний», відповідає вимогам, які висуваються до назв у понятійному апараті КК, є усталеною у вітчизняній правовій системі та у повному обсязі виконує називну, інформативну та орієнтаційно-нормативну функції. Кримінальний кодекс – не «злочинний» кодекс (М. Й. Коржанський), не кодекс поведінки криміналітету (В. М. Куц), як

це може здатись на перший погляд, а кодекс, який стосується злочинів, кодекс про злочини, про боротьбу з ними. Саме така основна ідея втілена у назві розглядуваного законодавства [3, с. 22-23].

По-друге, зміна назви зводу кримінального законодавства України може призвести до виникнення нових правових колізій та суперечок щодо правозастосування норм такого законодавчого акта, з огляду на нетиповість такої зміни назви порівняно з іншими галузями права.

Отже, незважаючи на те, якою стане назва, реформа кримінального законодавства повинна бути проведена з додержанням усіх основоположних прав, свобод і законних інтересів членів соціуму з метою більш чіткої регламентації суспільних відносин, що настають після вчинення кримінального правопорушення, а також задля попередження таких діянь.

Література:

1. Уточнення змісту завдань Кримінального кодексу України як важлива складова реформи кримінального права / І. О. Зінченко, Є. В. Шевченко. *Економічна теорія та право*. 2020. № 2. С. 145-160.

2. Доцільність кодифікації кримінального законодавства у зв'язку із реформуванням кримінального судочинства в Україні / А. М. Мельников. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.1). С. 105-111.

3. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. К. : Ваіте, 2014. 944 с.

4. Відповідність реформування загальної частини кримінального законодавства України принципам кримінального права / В. О. Меркулова. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 25-30.

5. Деякі питання вдосконалення кримінального законодавства у зв'язку з реформуванням кримінального судочинства в Україні / С. В. Лосич. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (4). С. 175-180.

6. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України / Ю. В. Баулін, В. Я. Тацій. *Право України*. 2020. № 2. С. 17-30.

7. Кримінальний проступок: новела чи реформація / В. А. Мисливий // *Юридична Україна*. 2017. № 9-10. С. 83-84.

8. Окремі аспекти реформування кримінального законодавства України в контексті європейських стандартів / Л. А. Грабовський. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2009. № 4. С. 69-71.

Шведа К. О.,
студентка 3 курсу, група СП-83,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ПРОЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Понятійно-категоріальний апарат займає важливе значення у всій системі кримінального права. Безпосередньо завдяки тому, що ми вивчаємо безліч термінів, а також з'ясовуємо їх сутність, вивчається доктринальне тлумачення даних понять, а також судове та легальне – ми можемо з'ясувати ті чи інші обставини справи, дослідити більш повно та якісно склад кримінального правопорушення, встановити зміст тієї чи іншої норми права, а також здійснити її порівняння з іншими.

Правова сфера нашого життя не стоїть на місці. Щорічно ми стикаємося з новими змінами у законодавстві, виникненням нових прогалин в нормативно-правових актах, появою нових суспільних відносин, а також з розвитком

технологій, а тому виникає потреба у запровадженні нових регуляторних актів, які займають провідне місце в забезпеченні функціонування суспільства і держави.

Зокрема, необхідність точного та повного розкриття понять, яке вживає кримінальне законодавство, зумовлене, перш за все, сферою його застосування, а саме пластом суспільних відносин, на які дані положення впливають. Адже через неправильне корінне розуміння термінологічного апарату кримінального законодавства можуть виникнути небезпечні наслідки для правозастосовної практики, неправомірне засудження невинних осіб та інші дії, що підривають авторитет держави та права в очах суспільства.

Вищевикладене як ніколи зобов'язує законотворців максимально глибоко, повно та з дотриманням основних доктринальних положень кримінального права відобразити сутність понять та розкрити їх зміст з дотриманням цих вимог. Наслідком відхилення від даного курсу може стати погіршення й так не зовсім досконалого становища сучасного тлумачення кримінального закону. В той же час потрібно не допустити так званої «завантаженості» терміну, правильного визначення його ознак або застосування та розуміння.

Термінологія нового Кримінального кодексу України (далі – КК України) має містити прозоре та зрозуміле наповнення, адже воно адресовано не тільки для осіб, що мають юридичну освіту, а, перш за все, на звичайних громадян нашої країни.

Таким чином, виникає необхідність детального дослідження та аналізу нововведених положень щодо термінології майбутнього КК України.

Зокрема, на нашу думку, важливим є проаналізувати, в першу чергу, надане законодавцем визначення терміну «житло». Це зумовлено тим, що житло відповідно до КК України виступає як один з об'єктів, якому надається правова охорона. Навіть у чинному законодавчому акті наявна норма, у диспозиції якої вживається поняття «житло».

При відсутності жодного легального тлумачення в самому КК України безпосередньо виникає необхідність пошуку бланкетних норм, які б правильно пояснювали значення даного терміну. Таким чином, станом на сьогодні для правильної кваліфікації дії особи, що вчинила кримінальне правопорушення, пов'язане з неправомірним проникненням до житла іншої особи, завжди виникає потреба звертатися до Цивільного кодексу України, де в статті 379 воно визначається як будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання [2].

Виходячи з цього, житло в розумінні Цивільного кодексу України являє собою певну споруду (будівлю), яка в своїй побудові відповідає закону. Таке визначення містить у собі деякі суттєві недоліки. Зокрема, в першу чергу, загальність даного поняття не дає можливості правильно визначити місце кримінального правопорушення за наявними ознаками, адже, наприклад, законність зведеної споруди за нормами цивільного права не позбавляє особу конституційного права на недоторканність житла та його правову охорону, а обмеженість в понятті словом «будівля» звужує дане визначення лише щодо нерухомого майна в звичайному його розумінні (зокрема, квартира або цілісний окремий будинок).

На противагу вищезазначеному в статті 1.3.1 у пп. «а» п. 9 проєкту КК України законодавець визначає житло як будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення [3].

Як ми бачимо, нове визначення житла нарешті набуло потрібних ознак, притаманних саме власній галузі права, де воно може застосовуватися. Було розширено поняття самого місця проживання, тобто тепер ним може бути не лише певна капітальна споруда, а й будь-яке приміщення (зокрема до

приміщення можна віднести певний простір, що оточений стінами навколо нього та дає можливість бути ізольованим від навколишнього середовища). Також час перебування особи в цьому місці (тимчасово або постійно) для кваліфікації діяння вже не має імперативного характеру, адже визначений альтернативно (на противагу визначенню, наданому Цивільним кодексом України), а також чітко зазначено, що в ньому має перебувати саме фізична особа, адже це відповідає правовій природі цього поняття і підставам надання житлу недоторканності. Також законодавцем можливо буде знято необхідність легальності такого житла і введено незалежність призначення такого приміщення та його правового статусу. Тобто тепер майже будь-яке місце проживання фізичної особи (яке облаштоване відповідним чином, що дає підстави стверджувати про постійне або тимчасове перебування в ньому особи) може набути кримінально-правової охорони.

Іншим великим досягненням розробників проєкту, на нашу думку, також є новий підхід до визначення поняття «корупційний злочин», адже, зокрема, в чинному КК України корупційне кримінальне правопорушення визначається лише конкретним переліком статей Особливої частини КК України (з умовою зловживання службовим становищем при їх вчиненні як кваліфікуючою ознакою) або без такої умови. Отже, знову ми бачимо певну прогалину в визначенні законодавцем обмеженої кількості складів злочинів, передбачених лише у визначених у примітці ст. 45 КК України [1].

Вдається, такий підхід є лише тимчасовим заходом як наслідок швидких правових реформ, який залишився тягарем для сучасних правоохоронних органів, оскільки повна реалізація боротьби з корупцією в таких рамках неможлива.

Наслідком такого недбалого підходу законодавця є вичерпність такого визначення, яке втрачає власне значення вже з введенням нових кримінально-караних діянь законодавцем. У зв'язку із залежністю кримінального закону від сучасних політичних тенденцій в державі, що не є гарною ознакою для такої

фундаментальної галузі права, надане чинним КК України визначення «корупційного кримінального правопорушення» вичерпає власну дію з черговою реформою Особливої частини КК України або буде вилучено у зв'язку з діяльністю Конституційного суду України шляхом визнання неконституційними конкретних складів кримінальних правопорушень.

На противагу вищевказаному, в проєкті КК України в пп. «а» та «б» п. 18 ч. 2 ст. 1.3.1 корупційний злочин визначається як діяння, що включає дві важливі ознаки:

а) неправомірну вигоду як мету, предмет або засіб вчинення злочину;

б) спосіб вчинення злочину, що полягає у незаконному використанні влади, службового становища чи певних повноважень або впливі на прийняття рішення особою, наділеною владою, службовим становищем чи певними повноваженнями [3].

Таким чином, ми можемо бачити, що хоча визначення не є досконалим, оскільки включає лише дві основоположні ознаки, але перевагою є введення так званого «двоскладового тесту» для виявлення корупційного злочину. Тобто у висновку ми отримуємо можливість визнання будь-якого складу злочину (за умови наявності обох ознак) корупційним, без обмеженості конкретними статтями КК України.

Зробивши певні підсумки, можна зрозуміти, що навіть станом на сьогодні кримінальне законодавство України перебуває в стані постійного реформування, перероблення, доповнення та іншим чином видозмінюється, що загалом є нормальним у період перебудови держави або після великих соціальних спалахів, але коли даний процес затягується, він стає основою для неправомірних маніпуляцій та зловживань з боку представників органів державної влади.

Зокрема, основним завданням нового КК України є встановлення чіткої системи правил, де кожен громадянин буде розуміти як працює кримінальне законодавство, його призначення та підстави кримінальної відповідальності,

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

термінологія відіграє важливу роль як для правників, які будуть найпершими застосовувати закріплені в законі положення практично, так і для науки кримінального права, адже дозволяє з'ясувати дійсну думку законодавця з приводу розкриття положень КК України. Власне лівовою частиною, що була докладена до розвитку кримінального права, була зроблена саме науковою спільнотою, яка нарешті отримала можливість перенести теоретично виважені та правильні думки в законодавчу площину.

Юридична спільнота, як і українське суспільство, потребують стабільного, передбачуваного та зрозумілого кримінального законодавства для можливості виконання ним його істинного завдання – охорони прав і свобод людини і громадянина.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.11.2020).
2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.11.2020).
3. Кримінальний кодекс України (проект). Комісія з питань правової реформи. 2020. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf?fbclid=IwAR1uUrcgS7r_vaw7EGqSkHUUvitBIZWUq81FrjcI3BW3hj-gg07Vb5asxbs (дата звернення: 20.11.2020).

**ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Брецько В. Р.,
*студентка 2 курсу, група СП-92,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

**АМНІСТІЯ ТА ПОМИЛУВАННЯ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ
ЗАСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ**

В умовах сьогодення проблема протидії злочинності і забезпечення національної безпеки України, як однієї з найважливіших умов належного функціонування держави, стає все більш актуальною, а її вирішення пов'язане з реалізацією цілого комплексу завдань. Серед них особливе значення мають засоби, які передбачені кримінальним законодавством, спрямовані на: попередження, усунення, нейтралізацію і обмеження (ослаблення), факторів обумовлення злочинності. Тому вивчення проблем Загальної частини Кримінального кодексу України, а саме, що стосується амністії та покарання як кримінально-правових засобів, необхідне як для теорії, так і для практики.

Під час призначення покарання особі, визнаній винною у вчиненні злочину, суд повинен забезпечити законність та обґрунтованість покарання. Необхідно, щоб це покарання було суто індивідуальним і справедливим, щоб воно максимально сприяло досягненню визначеної у законі про кримінальну відповідальність мети покарання. Таким чином, суть кримінально-правової протидії злочинності багато в чому базується на поняттях кримінально-правових засобів впливу та засадах їх призначення, що відповідно забезпечують законність і справедливість у результаті їх прийняття.

Кримінально-правові засоби впливу на осіб, які вчинили злочини, постійно знаходились та знаходяться в полі зору вчених, серед яких, у першу

чергу, заслуговують на увагу роботи таких авторів, як Ю. В. Александров, Ю. В. Баулін, М. І. Бажанов, О. В. Козаченко, В. Т. Маляренко, А. А. Музика, В. О. Глушков, О. М. Джужа, О. В. Колб, С. М. Школа та інші.

Кримінально-правові засоби є третьою книгою Загальної частини проєкту КК України. Щодо правових засобів, то це поняття можна визначити як певні юридичні інструменти, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, в нашому випадку – суб'єктів кримінального права, забезпечується досягнення цілей. У залежності від пріоритету інтересів окремих суб'єктів, запропонований у своїй праці, а саме: «Архітектоніка кримінально-правового впливу: поняття, властивості та система кримінально-правових заходів», О. В. Козаченком поділ кримінально-правових засобів на заохочувальні та примусові, безперечно, відображає різний характер впливу окремих з таких засобів на правовий статус особи, яка вчинила кримінальне правопорушення чи суспільно небезпечне діяння. Зокрема, він враховує те, що окремі з таких засобів спрямовані на обмеження тих чи інших елементів цього правового статусу, інші ж або тягнуть за собою неможливість таких обмежень, або, принаймні, пом'якшують ці обмеження. У свою чергу, виходячи з вивчених наукових праць, спираючись на запропонований проєкт нового КК України, я дійшла висновку, що кримінально-правові засоби впливу на злочинність можна поділити на: стимулюючі або заохочувальні (обставини, що виключають злочинність діяння, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його відбування тощо) та обмежуючі (каральні).

У перекладі з грецького «амністія» означає прощення, забуття. Слід зазначити, що окрім статті 86 та статті 87 Кримінального кодексу, в українському законодавстві існують окремі закони, що регулюють таку категорію кримінально-правових засобів, що дозволяє нам більш широко аналізувати та розуміти ці поняття. Амністія та помилування протягом свого історичного розвитку та становлення вважалася традиційним проявом гуманізму в кримінальному законодавстві.

Якщо зазирнути в історію, то можна простежити, що в Кримінальному кодексі України 1960 року окремих положень про амністію не було. Амністія, як і помилування, була одним з інститутів звільнення від покарання, хоча її розглядали і як підставу звільнення від кримінальної відповідальності. Певна нечіткість формувань положень Кримінального кодексу України, колізійність норм викликає потребу в тлумаченні кримінального закону. Що стосується Кримінального кодексу України 2001 р., то він вперше присвятив самостійні статті регламентації застосування амністії.

Правознавці, які досліджують цей інститут, поділилися на декілька груп. Одні вважають, що він належить до сфери конституційного права, пояснюючи це тим, що Конституція передбачає для прийняття актів про амністію інший порядок, ніж для прийняття кримінальних законів, або ж, що ці акти не мають постійного характеру, а є актами разової дії, що також відрізняє їх від приписів КК. Наступна група дослідників стверджує, що такий інститут належить тільки до сфери кримінального права, спираючись на те, що амністія докорінно може змінити положення засудженого, тому основні моменти, пов'язані з її правовим змістом, повинні бути закріплені саме в КК. Інша група фахівців виходить із того, що інститут амністії має міжгалузевий, комплексний характер, адже незважаючи на те, що такі акти приймаються не судом, а законодавчим органом держави, обов'язок для їх застосування покладається на установи виконання покарання, суд і правоохоронні органи.

Я ж більше схильюся до тієї позиції, яка стверджує, що закріплені норми про амністію та помилування мають певний комплексний характер, оскільки поєднують у собі елементи як кримінального, так і конституційного, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого права. Якщо дотримуватися цієї думки, що інститут амністії належить до міжгалузевих правових інститутів, то: а) з погляду змісту амністії (її правової природи) вона є сукупністю норм, що належать до інституту кримінального права; б) з точки зору компетенції органів державної влади в частині порядку ухвалення

відповідного рішення і його регламентації в законодавстві – до сфери конституційного права; в) щодо порядку виконання актів про амністію відповідні норми належать до кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права.

Як в проєкті КК України, так і в чинному КК не має визначення поняття «амністія», а передбачається лише суб'єкт, який здійснює амністію, категорії осіб, до яких вона застосовується, і наслідки її застосування. Згідно з поточною редакцією Закону України «Про застосування амністії в Україні» від 3 липня 2020 року законодавець передбачає два види застосування амністії, це повна та часткова амністія. А також дає нам визначення щодо цього інституту.

Ні чинний КК, ні Закон України «Про застосування амністії в Україні» не визначають від відбування якого саме конкретного виду покарання особу може бути звільнено. Водночас аналіз положень наведених нормативно-правових актів свідчить, що такими покараннями можуть бути: а) будь-яке основне та/або додаткове покарання, окрім довічного позбавлення волі; б) покарання, яке зазначено в конкретному законі про амністію. Тобто, провівши деякі дослідження запропонованого проєкту КК України, порівнюючи його з положеннями чинного кримінального законодавства, а саме, що стосується положень статті 86 та Закону України «Про застосування амністії в Україні», наважусь зробити такий висновок.

Оскільки проєкт КК пропонує нам набагато ширше тлумачення інституту амністії, в положеннях статті 3.5.1, а саме ч. 6, є чіткий перелік злочинів, при вчиненні яких особою амністія не застосовується (оскільки автори розділів Особливої частини КК переглядатимуть та корегуватимуть цей перелік злочинів, відповідно він може бути видозмінений), виходячи з цього можна зробити висновок, що всі злочини які не зазначені в цьому переліку, можуть бути саме тими конкретними видами покарання, від яких особу може бути звільнено.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Законодавець шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України намагається вдосконалити даний інститут. Це чітко простежується, якщо зрівняти положення статті 86 Амністія КК України 2001 р. та проєкту КК України.

Беручи до уваги проєкт Кримінального кодексу України, а саме ч.1 статті 3.5.1. Амністія, та Закон України «Про застосування амністії в Україні» (ст. 1, ч. 4) можна помітити, що положення про індивідуальну амністію у новому Кримінальному кодексі України не допускається на відміну від Закону України «Про застосування амністії в Україні», де амністія передбачається як до певної категорії осіб, так і до конкретної визначеної особи (індивідуальна амністія). Виходячи з таких відмінностей чинного Кримінального кодексу та вказаного закону України, і враховуючи запропонований проєкт (при його офіційному прийнятті), можна передбачити той факт, що закон, який дійсний на сьогодні, потребує певних змін, оскільки його можна вважати застарілим. Враховуючи те, наскільки чітко законодавець визначає такий кримінально-правовий засіб, як амністія та помилування у проєкті Кримінального кодексу України, після його прийняття в майбутньому, можна очікувати більш конкретизоване визначення процедури помилування та амністії.

Також заслуговує на увагу акт помилування. У разі задоволення клопотання про помилування засуджений повністю або частково звільняється від покарання. Часткове звільнення, як правило, здійснюється шляхом скорочення терміну покарання на визначений строк.

Надзвичайно імпонує той факт, що розробники розширили положення статті про помилування у проєкті Кримінального кодексу України. Що, відповідно, забезпечить більш чітке розуміння помилування як кримінально-правового засобу у Кримінальному кодексі України. Тому, порівнюючи Кримінальний кодекс України 2001 року і проєкт Кримінального кодексу, важко не помітити, що ст. 87 «Помилування» чинного Кримінального кодексу

містить у собі тільки два положення щодо цього кримінально-правового засобу, а в проєкті кількість таких положень розширилась до семи.

Той факт, що амністія та помилування виникли майже одночасно та існують паралельно, зумовлює їх ототожнення. Одні ототожнюють ці поняття та відносять їх до видів (підстав) звільнення від покарання, інші вважають їх самостійними інституціями та підставами звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Чинний Кримінальний кодекс України ці дискусії остаточно не вирішив. Навіть той факт, що ці два поняття виокремлені в дві самостійні статті КК, це підтверджує. Хоча амністію слід відрізнити від помилування, яке стосується тільки конкретних осіб (а не категорій осіб).

Слід зазначити, що щорічно з установ кримінально-виконавчої системи у зв'язку з відбуттям призначеного строку покарання або з інших, передбачених законодавством підстав, звільняється від 50 до 70 тисяч осіб. Це, як правило, неповнолітні, інваліди, вагітні жінки, особи, які вчинили злочини невеликої або середньої тяжкості. Тому обов'язково слід підкреслити, що соціальна адаптація амністованих і помилуваних має свої особливості. Вони полягають, зокрема, в тому, що акти амністії відрізняються масовим характером звільнення осіб від кримінальної відповідальності чи покарання; зазвичай ступінь суспільної небезпечності амністованих і помилуваних осіб є невисоким; на момент звільнення рівень правосвідомості більшості цих осіб (у порівнянні з тими, хто повністю відбув покарання) сформований спеціальним заохоченням, довірою з боку законодавця чи Глави держави; зазначені особи, як правило, це найменш соціально захищені громадяни.

Висновки

Амністія та помилування є самостійними інституціями кримінального права. Кожен із них має свої специфічні ознаки. Амністія та помилування є підставами звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Як висновок можна зазначити, що від часу набуття Україною незалежності кожна галузь права в тій чи іншій мірі вдосконалюється. Таке явище не оминуло і

інститути амністії та помилування, над якими працює наш законодавець. Але все ж не останню роль у вдосконаленні цих інститутів відіграють і науковці, які своїми дослідженнями підкреслюють прогалини в законодавчих актах та стимулюють законотворців до їх удосконалення. З метою підвищення рівня ефективності інститутів амністії та помилування, дослідивши чинний КК України, закони та проєкт КК України, деякими вченими пропонується ввести таке поняття, як "умовність". На мою думку, також доречно було б запровадити таке поняття, як умовна амністія та умовне помилування. Умовність у цьому випадку полягає в тому, що засуджений не звільняється від покарання остаточно. Його невідбуте покарання або частина стане для нього випробувальним строком. Якщо ж протягом цього часу винний вчинить злочин, то суд визначає йому остаточне покарання згідно з правилами призначення покарання за сукупністю вироків.

Обов'язково законодавцем мають бути переглянуті позиції щодо здійснення амністії та помилування. Мають чітко, на законодавчому рівні, бути передбачені дії засуджених, які б свідчили про їх явне виправлення у місцях позбавлення волі, що передують звільненню від покарання, адже якщо дослідити стан даного питання сьогодні, то відразу ж помітно, що засуджені не роблять нічого особливого для того, щоб потрапити під амністію або заслужити помилування. У нашій державі це є досить великою проблемою, пов'язаною із заповненням закладів позбавлення волі, і її вирішення законодавець вбачає у звичайному звільненні осіб, що вчинили злочин із місць позбавлення волі. Отож, враховуючи те, що законодавці завжди прагнуть покращити кримінальне законодавство, маємо надію, що такі зміни тільки попереду.

Література:

1. Баулін Ю. В. Кримінальне право України як публічна галузь права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 2. С. 83-85.

2. Маляренко В. Т., Музика А. А. Амністія та помилування в Україні : Навчальний посібник. К.: Атіка, 2007. 700 с.
3. Музика А. А., Школа С. М. Актуальні проблеми практики застосування амністії і здійснення помилування в Україні. *Вісник ЗДУ. Юридичні науки*. 2003. Вип. 1. С. 114-117.
4. Ніколаєнко Т. А. Амністія та помилування як підстави звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. *Кримінальне право*. 2009. № 10. С. 68-72.
5. Ус О. Кримінально-правові проблеми застосування амністії в Україні.
6. Палійчук О. В. Інститут амністії та помилування: поняття, особливості. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2007. № 2. С. 75-82.
7. Про застосування амністії в Україні : Закон України від 1 жовтня 1996 року № 392/96-ВР станом на 20 листоп. 2009 р.
8. Школа С. М. Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2004. 20 с.

Головатюк О. А.,
*студент 3 курсу, група СП-84,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПОНЯТТЯ І СКЛАД ЗЛОЧИНУ У НОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

Останнім часом представники юридичної науки почали працювати над проектом нового Кримінального кодексу. Нещодавно Микола Хавронюк, один зі співавторів проекту кодексу, на своїй сторінці у соціальній мережі Facebook

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

повідомив активних користувачів та інших зацікавлених осіб про деякі зміни, які плануються у новому кодексі. На момент створення змісту нового кримінального кодексу почалися активні дискусії щодо різних питань і, зокрема, стосовно поняття і складу злочину на базі наукової конференції, яка була присвячена розробці проекту нового кримінального кодексу. Робоча група, яка займається питанням розвитку кримінального права, 19-20 вересня 2020 року провела засідання, на якому було погоджено фактично новий зміст кримінального кодексу, який містить норми, що загалом відрізняються розташуванням та розподіленням від чинного Кримінального кодексу України.

Загальне визначення злочину тлумачиться і визначається науковцями як антисоціальна дія або вчинок, що посягає на відносини, які склалися і становить велику суспільну небезпеку, більш небезпечну ніж проступок. Поняття злочину фактично існує і визначається законами або іншими нормативно-правовими актами у багатьох країнах світу до теперішнього часу. В Україні це поняття існувало досить тривалий період і тлумачилось кримінальним законом як суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), яке вчинене суб'єктом злочину [6]. При цьому воно залишалося незмінним.

Проте на момент написання цих тез поняття злочину у статті 11 Кримінального кодексу скасовано, і замість нього введено нове поняття, визначене законодавцем як кримінальне правопорушення. Якщо визначити спільне і відмінне у поняттях «злочин» і «кримінальне правопорушення», то вони не є подібними і різняться між собою. 1 липня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII», що передбачав зміни відразу до декількох кодексів, зокрема Кримінального, Кримінального процесуального та Кодексу України про адміністративні правопорушення [4]. Нині термін «кримінальне правопорушення» поєднує у собі двох різних понять «кримінального проступку

і злочину». У статті 11 Кримінального кодексу визначається поняття кримінального правопорушення як суспільне небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

Згідно із книгою 2 проєкту кримінального кодексу передбачена відповідна норма, яка містить загальні положення про злочин і дає визначення, що містить наступне формулювання: «злочином є протиправне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого цим Кодексом» [1]. У наступній частині даної статті дається визначення про діяння, яке визначає що є протиправним і про підставу для кримінальної відповідальності, а також про діяння, яке є малозначним.

Передбачене нове поняття «злочину» у проєкті визначає лише загальну інформацію, яка містить неточності та суперечності, адже відповідна стаття містить стислу інформацію, яка не визначає поняття злочину у повній мірі, що може призвести до неправильного його розуміння і застосування. Так, наприклад, поняття «кримінальне правопорушення», передбачене статтею 11 Кримінального кодексу, показує, що злочин як діяння містить у своєму значенні певний визначений обсяг ознак, подібних із проступками, які потрібно визначити: злочин і правопорушення є загалом небезпечними діяннями для людини; вчиняються два діяння із певним умислом людини; здійснюються вони всупереч соціальним нормам та правовим нормам, які встановлені і затверджені державою.

На відміну від проступків, які мають меншу суспільну небезпеку, злочини мають більший рівень суспільної небезпечності. Тому не визнається злочином дія або бездіяльність, що містить формально ознаки будь-якого забороненого діяння, але через свою малозначність не становить великої суспільної небезпеки, яка загалом не заподіяла великої істотної шкоди людині, громадянину, суспільству чи державі.

У початковій редакції нового кримінального кодексу злочином є лише те діяння, яке прямо передбачене Кримінальним кодексом України. Визначене

поняття можна трактувати у широкому розумінні. На думку провідних юристів новий кодекс повинен відповідати сучасним реаліям та більш детально вказувати ознаки злочину в окремій нормі.

Інше поняття, на яке потрібно дати розгорнуте визначення, стосується складу злочину. Згідно із творцями нового закону, які у ч. 1 ст. 2.1.2 Кримінального кодексу зазначили, що склад злочину – це загалом сукупність обов'язкових ознак, передбачених у статті особливої частини та статтях загальної частини цього Кодексу, що визначають відповідно об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону злочину [2]. До зазначеного можна додати сукупність ознак, за допомогою яких можна кваліфікувати суспільно-небезпечне діяння як злочин. Склад злочину – поняття історично сформульованих ознак, що визначають, яке вчинене діяння є злочинним і караним. З початку свого виникнення й існування поняття мало виключно процесуальний характер і використовувалося для з'ясування всіх обставин справи. Поняття складу злочину передбачало тільки об'єктивні ознаки протиправного діяння, а також сукупність допустимих доказів стосовно конкретного злочину та було підставою для початку розшукової діяльності особи, яку вважали винною у вчиненому нею діянні.

Становлення науки про право і про кримінально правову доктрину визначило теперішнє розуміння складу злочину, що це спеціально визначена конструкція, яка допомагає у розумінні та складається із ознак злочину та інших елементів. Думка сучасних та вітчизняних науковців, які мають різні погляди між собою, дозволяє нам тлумачити по-різному умови, які склалися у визначеному понятті складу злочину через сукупність об'єктивних та суб'єктивних, додаткових ознак, за допомогою яких визначають, що таке злочин.

Загальне сучасне розуміння складу злочину становить те, що він необхідний для правильної кваліфікації діяння, а відтак дозволяє обґрунтовано притягнути винну особу до кримінальної відповідальності. Склад злочину

містить сукупність ознак, достатніх і необхідних для співставлення суспільно небезпечного діяння із відповідним злочином, що надає можливість для встановлення тотожності між діянням і відповідною нормою Особливої частини Кримінального кодексу.

Склад злочину являє собою чотири обов'язкових елементи: два об'єктивних (об'єктивну сторону і об'єкт) та два суб'єктивних (суб'єктивну сторону та суб'єкт). Кожен із зазначених елементів містить відповідні обов'язкові та факультативні ознаки, необхідні для кваліфікації діяння як злочину. Суб'єктом злочину (загальний суб'єкт) визначається особа, яка є осудною та досягла до вчинення суспільно небезпечного діяння визначеного кримінальним законом віку. Суб'єкт містить обов'язкові ознаки, серед яких: фізична особа, осудність та досягнення віку, передбаченого кримінальним кодексом. Якщо у діянні особи відсутній склад злочину, то це є підставою для закриття кримінального провадження.

У кримінально-правовій теорії визнано, що склад злочину виконує ряд важливих функцій, серед яких можна виділити наступні. Фундаментальну функцію, оскільки склад злочину визначає підставу кримінальної відповідальності. Наступною функцією складу злочину визначають процесуальну, яка передбачає межі розслідування, і напрямком будь-якого розслідування є доказування та встановлення факту у діях відповідного суб'єкта конкретного суспільно небезпечного діяння.

Розмежувальну функцію зазначають і розуміють як розмежування злочинної поведінки від тої, яка є не злочинною і не становить суспільної небезпеки. І останню функцію, гарантійну, визначають як точне встановлення складу злочину, що є гарантією дотримання законності у правовій державі.

Література:

1. Кримінальний кодекс України (проект). 2020. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

2. Кримінальний кодекс України. 2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Способ совершения преступления и уголовная ответственность/ 1-ше. 2010. URL: https://leksika.com.ua/17840918/legal/sposib_vchinennya_zlochynu.
4. В Україні набув чинності закон про кримінальні проступки. 1-ше. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-nabuv-chinnosti-zakon-pro-kriminalni-prostupki.html>.
5. Стеблинська О. С. Сучасний стан і тенденції злочинів, що вчиняються неповнолітніми у стані сп'яніння. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2008. № 41. С. 153-161.
6. Злочин. Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право / В. Я. Тацій (відп. ред.) та ін. 2017. С. 281. ISBN 978-966-937-261-1.

Кияниця Д. Г.,
студент 2 курсу, група СП-94,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У першу чергу потрібно розпочати з самого Кримінального кодексу, в якому в ст. 1 конкретно визначено його завдання:

1. Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, докільля, конституційного

устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням.

2. Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили [1].

Саме захист найбільш значущих та важливих суспільних відносин є завданням Кримінального кодексу, які в свою чергу забезпечуються досить специфічним методом, який є імперативним і полягає саме у притягненні осіб до відповідальності через порушення норм, передбачених Кримінальним кодексом України, які є обов'язковими для кожного. Особа несе відповідальність перед компетентними уповноваженими державою органами, які приймають примусові заходи, але варто враховувати те, що такі заходи, які спрямовані саме на покарання такої особи, повинні бути адекватними саме ступеню тяжкості кримінального правопорушення.

Основні функції кримінального законодавства – охоронна та регулятивна. Основною є охоронна функція, через те, що кримінальне право охороняє суспільні відносини інших галузей права властивими йому методами. Самі галузі права спрямовані більше на розвиток та реалізацію суспільних відносин, а кримінальне право, в свою чергу, покликано забезпечити охорону таких суспільних відносин від протиправних посягань. Через це кримінальне право встановлює жорсткі санкції за вчинення кримінального правопорушення. Окрім охоронної функції кримінальне право також може виступати саме як регулятор суспільних відносин, тобто саме виконує регулятивну функцію.

Регулятивна функція постає в трьох складових:

1. Норми кримінального права забороняють певні дії або бездіяльність, та в цей самий час вимагають від осіб певної правомірної поведінки. Серед більшості громадян ті вимоги, які ставить кримінальне законодавство, є зрозумілими та відповідають їх переконанням про правомірну поведінку. Фактично більшість осіб їх дотримується через страх перед настанням

найбільш суворих санкцій. Таким чином і відбувається здійснення регулятивної функції у сфері запобігання кримінальним правопорушенням.

2. Під час виконання функції охорони суспільних відносин норми кримінального права регулюють їх, захищаючи відносини права власності та інші суспільні відносини.

3. Певні норми кримінального права прямо належать до регулятивних.

Також досить серйозні дискусії сьогодні ведуться з приводу саме компенсаційної функції. Саму по собі в науковій літературі компенсаційну функцію пропонують для усунення наслідків, які завдаються кримінальними правопорушеннями.

З моєї точки зору компенсаційна функція повинна бути, оскільки в наш час кримінальне право ставить перед собою завдання саме накладення санкцій на особу, що вчинила кримінальне правопорушення. Зрозуміло, що в кримінальному кодексі є певні статті, в яких передбачено відшкодування, але, як правило, це скоріше виступає як факт, який пом'якшує покарання або звільняє особу від нього. Наприклад, з одного боку на особу, що вчинила кримінальне правопорушення, накладаються санкції, з іншого – потерпіла особа, якій завдали шкоду. І тут виникає питання, що робити особі, яка постраждала внаслідок кримінального правопорушення, звісно йти та писати позов до суду аби особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, компенсувала завдані збитки. Але чомусь виникає питання, чому не передбачити відшкодування збитків, в тих статтях кримінального кодексу, де це дійсно можливо. Хоч і кримінальний кодекс передбачає саме застосування санкцій до тих, хто вчиняє кримінальне правопорушення, і тим самим забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки чи довкілля. З моєї точки зору важливо буде не тільки покарати винного, а й відновити порушені права потерпілого, оскільки йому доведеться писати окремий позов для поновлення своїх прав.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Тому я вважаю, що створення для особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, обов'язку компенсувати завдану шкоду при такій можливості, буде правильним і вдосконалить можливості захисту прав і свобод людини і громадянина та власності. З введенням обов'язкової компенсаційної функції у кримінальне законодавство зможе більш всебічно захищати суспільні відносини, які воно в себе включає.

Отже, сучасне кримінальне законодавство ставить перед собою завдання забезпечення охорони прав і свобод людини, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням.

Його основною функцією є охоронна, а також досить важливою є саме регулятивна. Саме по собі кримінальне законодавство напряду не передбачає відшкодування шкоди, але саме відшкодування в деяких випадках виступає як покарання або як пом'якшувальна обставина, або позбавляє від покарання.

З урахуванням моєї позиції, пропоную передбачити компенсаційну функцію як обов'язкову для тих суспільних відносин, що охороняються кримінальним кодексом де це можливо, оскільки вона зможе більш повно забезпечити захист прав і свобод людини, суспільства та держави.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст. 131.

Коломієць А. І.,
*студентка 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ У МАЙБУТНЬОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

У зв'язку з сучасними викликами демократичного суспільства є нагальна потреба у реформуванні кримінального законодавства України. Нині чинний КК України має низку недоліків. Тому наразі триває робота над проектом нового Кримінального кодексу України. Планується, що Загальна частина буде складатися із трьох книг, а саме: «Про кримінальний закон», «Про злочин», «Про кримінально-правові засоби» [1]. Дискусійним залишається питання щодо терміну «злочин» та видів злочину. Це зумовлено науковими дискусіями, що виникали під час проведення досліджень, присвячених даній темі. Питання про те, що є злочином, досліджували, зокрема, М. І. Панов, Л. М. Кривоченко, Р. В. Вереша, П. Л. Фріс та інші. Вивчення та дослідження злочину на сьогодні залишається одним із першочергових завдань науки кримінального права. Наукове вчення про злочин ще не повністю відображає всі особливості практичного застосування норм кримінального права.

У новому Кримінальному кодексі України вперше на законодавчому рівні закріплюється визначення складу злочину та його елементів. До категорії злочинів будуть відноситись лише діяння, що заподіюють істотну шкоду, за які передбачено позбавлення свободи безальтернативно або в альтернативі із великим штрафом. Злочини поділятимуться на невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Запровадження нової класифікації кримінальних правопорушень є важливою частиною реформування кримінального права та процесу до вимог реалій життя суспільства. Відповідно до статті 2.1.1. проекту Кримінального кодексу України злочин – це

протиправне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого цим Кодексом.

Над проектом Кримінального кодексу працюють у Комісії з питань правової реформи при Президентові України. У проекті кодексу зафіксовані як фактично існуючі норми, які менш яскраво відображені в чинному Кримінальному кодексі 2001 року, так і нові поняття. Проект кодексу відрізняється від чинного своєю структурою: статті нумеруються за номером книги, розділу та статті, а визначення понять не таке розгорнуте. Наразі узгоджено план структури Загальної частини проекту Кримінального кодексу, який складається з Загальної частини, Книги 1 «Кримінальний закон», книги 2 «Про злочин», книги 3 «Про правові наслідки злочину».

Визначення поняття «злочин» протягом історії людства відбувалося поступово. У кожній країні різне визначення поняття «злочину», що створює необхідний привід для дискусії на порівняльно-правовому або національному рівнях. І такі дискусії повинні сприяти подальшому розвитку доктринальних «коментарів». Юрист Д. Ульпіан здійснив першу спробу у визначенні поняття злочину, сформулювавши його як порушення закону, поєднане з насильством та обманом. Сучасне визначення поняття злочину, якого дотримуються вчені-правники сьогодення В. Я. Тацій, В. О. Навроцький, В. В. Сташис, виглядає так: злочином визначається суспільно небезпечне, винне, протиправне і кримінально каране діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [2, с. 75]. Слід зазначити, що визначення поняття «злочин» базується на найважливішому принципі кримінального права, який сформульований як «*nullum crimen sine lege*» – немає злочину, не передбаченого законом.

Ведуться дискусії щодо питання про доцільність установлення кримінальної відповідальності за проступки в чинному законодавстві України. Хоча й існує велика кількість наукових праць щодо цієї проблеми, єдиного розуміння поняття «кримінального проступку» та його відмежування від «злочину» досі не досягнуто. У проекті нового Кримінального кодексу

зазначено, що у разі засудження за проступок суд повинен приймати не вирок, а постанову. Але аналіз позицій дослідників доводить існування протилежних точок зору: одні виступають проти виокремлення кримінальних проступків у кримінальному законодавстві, інші – за.

Щодо питання кваліфікації злочинів у науці кримінального права, то йому надається велике значення, оскільки правильна юридична оцінка вчиненого особою діяння є необхідною умовою досягнення законності при відправленні правосуддя у зв'язку з проведенням кримінального провадження. Помилка у кваліфікації може потягти такі наслідки, як застосування до винного норми Кримінального кодексу, яка не містить усіх кримінально-правових ознак вчиненого винним діяння або може потягти за собою необґрунтоване засудження особи чи навпаки – необґрунтоване її виправдання.

Щодо питання класифікації злочинів – невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжких та особливо тяжких, як відзначається в юридичній літературі, є позитивним рішенням, оскільки така класифікація є фундаментом, на якому будується суворості структура інших найважливіших інститутів кримінального права. Саме в такому вигляді розмежування злочинів здійснює істотний вплив на диференціацію кримінальної відповідальності та індивідуалізацію кримінального покарання. Водночас, не можна не відзначити, що окремі науковці висловлюють незадоволення з приводу законодавчої регламентації категоризації злочинів. Багато вчених дискутують з приводу виділення кримінального проступку за тяжкістю як самостійної категорії. Так, ще М. С. Таганцев писав, що категорії злочину та кримінального проступку не протиставлялися одна одній, оскільки закон не дає їм значення суворості визначених термінів, а нерідко застосовує однаково для визначення будь-якого роду злочинних діянь [4]. На думку О. Трухіна, класифікація злочинів повинна визначатися не за єдиною методикою, як це прийнято, а диференційовано, тобто в залежності від того чи йде мова про випадки звільнення від кримінальної відповідальності особи за вчинений злочин або про випадки

притягнення до кримінальної відповідальності [3, с. 60-61]. Щодо недоліків класифікації злочинів у залежності від ступеня суспільної небезпечності вказують й інші науковці.

Отже, незважаючи на простоту та логічну послідовність, класифікація злочинів все ще має недоліки. Для подальшого їх усунення необхідне проведення наукових досліджень. Класифікація злочинів може змінюватись за різними критеріями залежно від мети такої класифікації та її практичного значення.

У проекті нового Кримінального кодексу України передбачається дев'ять ступенів тяжкості залежно від завданої шкоди. Дана регламентація у законі є позитивним рішенням, але конструкція є доволі важкою. При призначенні покарання є необхідною оцінка суспільної небезпечності діяння. Ступінь тяжкості злочину вказує чим і наскільки злочин небезпечний для суспільства. У такий спосіб відкривається широкий вибір для обрання міри покарання, звільнення від покарання та його відбування, застосування інших заходів кримінально-правового характеру. Дане рішення забезпечує індивідуалізацію призначення покарання, індивідуальний підхід при застосуванні пільгових інститутів кримінального права, а також дає можливість уникнути повторного застосування в конкретній кримінальній справі одних і тих же критеріїв.

Отже, поняття «злочин» належить до числа найбільш складних і проблематичних як у теорії кримінального права, так і в практиці його реалізації. Сьогодні є необхідність узагальнення і глибокого аналізу теоретичного та практичного матеріалу, а також оцінки окремих тенденцій і подальшого обґрунтування проблем, які пов'язані з визначенням поняття «злочин». На сьогодні вивчення та дослідження поняття «злочин» є важливим завданням науки кримінального права, тому поспішати з прийняттям нового Кримінального кодексу України не варто, оскільки благополуччя нашої держави буде залежати саме від того, як правильно будуть досліджені питання, пов'язані з вивченням поняття злочину.

Література:

1. Текст проекту нового Кримінального кодексу / Новий кримінальний кодекс: [сайт]. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf> (дата звернення: 18.11.2020 р.).
2. Сташис В. В., Тацій В. Я. Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 4 вид. перероб. та доп. Харків : Право, 2010. 456 с.
3. Трухин А. Тяжесть преступления как категория уголовного права. *Уголовное право*. 2005. № 2. С. 59-61.
4. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 г. Комментарий Н. С. Таганцева. СПб, 1856.

Кубишина А. С.,
*студентка групи ПМКП-19-1,
Навчально-науковий інститут права
Університету Державної фіскальної служби України*

**ПОНЯТТЯ МНОЖИННОСТІ ЗЛОЧИНІВ У СВІТЛІ МАЙБУТНІХ
ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

5 квітня 2001 року було прийнято перший Кримінальний кодекс незалежної України. З того часу пройшло вже дев'ятнадцять років, і всі ці роки Кримінальний кодекс продовжує змінюватися для того, щоб відповідати викликам сучасності. Україна постійно прагне до змін, які здатні покращити життя суспільства та змінити вектор розвитку держави на більш позитивний. Низький рівень злочинності є запорукою успішного розвитку держави, а Кримінальний кодекс є одним із основних інструментів у боротьбі із злочинністю, тому важливо щоб його норми відповідали потребам населення і країни в цілому.

Указом Президента України «Питання Комісії з питань правової реформи» від 7 серпня 2019 р. № 584/2019 у складі цієї комісії була створена робоча група з питань розвитку кримінального права, перед якою було поставлено завдання розробити та підготувати пропозиції, які стосуються внесення змін до законодавства про кримінальну відповідальність. Відтак, за участю провідних фахівців різних галузей права та міжнародних експертів було розглянуто ініціативи з питань реформування кримінального законодавства в Україні. Враховуючи рекомендації науково-практичних конференцій, було розроблено Концепцію реформування кримінального законодавства України [1].

Кримінальний кодекс України повністю зазнає змін, починаючи від нумерації розділів та статей і закінчуючи положеннями Особливої частини, всі положення Загальної і Особливої частини буде розглянуто під новим кутом.

Розглянемо такі зміни у світлі поняття «множинності злочинів». У діючому Кримінальному кодексі України поняття «множинності» не закріплено на законодавчому рівні, проте його розуміння витікає із положень Розділу VII «Повторність, сукупність та рецидив кримінальних правопорушень».

Множинність кримінальних правопорушень – це вчинення однією особою особисто чи у співучасті двох або більше самостійних закінчених чи незакінчених кримінальних правопорушень. Інакше кажучи, множинність злочинів має місце там, де в діянні (або діяннях) однієї особи містяться два чи більше окремих, самостійних склади кримінальних правопорушень. Залежно від видів одиничних злочинів, що складають множинність, та характеру їх поєднання чинне законодавство про кримінальну відповідальність розрізняють три види множинності: повторність кримінальних правопорушень (ст. 32 КК); сукупність кримінальних правопорушень (ст. 33 КК); рецидив кримінальних правопорушень (ст. 34 КК) [2, с. 240-242].

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Кримінальний кодекс надає визначення кожній із форм множинності. *Повторністю кримінальних правопорушень* визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу. *Сукупністю кримінальних правопорушень* визнається вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жодне з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються кримінальні правопорушення, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом. *Рецидивом кримінальних правопорушень* визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення [3].

Відповідно до змін, які пропонується внести до Кримінального кодексу, Розділ VII повинен зазнати суттєвих перетворень:

- назва розділу буде звучати наступним чином: «Множинність злочинів»;
- поняття «множинності» вперше буде закріплене на законодавчому рівні, що дозволить досягнути певної єдності у трактуванні даного поняття;
- множинність пропонується визначати як вчинення особою двох або більше одиничних злочинів, при цьому одиничним злочином вважається злочин, який відповідає одному складу злочину. Потрібно зазначити, що визначення одиничного злочину і його видів є також новелою, оскільки це раніше не було закріплено у законодавстві;
- пропонується виділяти лише два види множинності: сукупність і рецидив, тобто повторність пропонується виключити зовсім і більше не використовувати;
- визначення сукупності злочинів набуде нового трактування. Сукупність злочинів буде визначатися як вчинення особою двох або більше одиничних злочинів, за жоден з яких її не було засуджено і за кожен з яких

особа підлягає кримінально-правовим засобам, тобто будь-якому із видів покарань, що і є нововведенням у розуміння сукупності;

– визначення поняття «рецидиву» набуває більш кримінологічного відтінку та буде звучати наступним чином: «Рецидивом злочинів є вчинення особою нового умисного злочину під час відбування покарання або застосування інших кримінально-правових засобів за умисний злочин», тобто якщо зараз визначальним моментом у кримінально-правовому значенні є наявність судимості за вчинення попереднього умисного злочину, то в майбутньому пропонується більш звернути увагу на кримінологічний аспект та не прив'язуватися до судимості, тобто наявність судимості не буде вирішальним елементом для існування рецидиву [4].

Отже, на мою думку, зміни, які пропонують внести до Загальної частини Кримінального кодексу України є доволі позитивними та новаторськими. Визначення понять множинності та одиничного злочину дає змогу уникнути різноманіття трактувань цих понять та, нарешті, дійти до якоїсь одностайності у їх розумінні.

Виділення лише двох видів множинності також певним чином полегшують кваліфікацію та призначення покарання за те чи інше діяння, що значно знизить кількість помилок при застосуванні положень Кримінального кодексу України.

Також оновлене поняття рецидиву включає в себе кримінологічну точку зору, що є доволі позитивним, оскільки вона є більш доцільною і логічною. Особи, які будуть визнаватися рецидивістами згідно з новим визначенням будуть піддаватися справедливому покаранню за вчинення нових умисних злочинів, що значно знизить рівень рецидивної злочинності.

Проте, втілення та застосування цих змін на практиці дійсно покаже всі позитивні та негативні аспекти, на які необхідно буде звертати увагу та належним чином реагувати для того, щоб створені зміни були дієвими, ефективними і повністю відповідали своїй меті.

Література:

1. Концепція реформування кримінального законодавства України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept>.
2. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 456 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. ст. 131.
4. Кримінальний кодекс України (проект). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf>.

Мельник Д. М.,
*студент 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

**УЧЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ
УКРАЇНИ**

У теорії Загальної частини кримінального права є ряд положень, які потребують подальшого наукового осмислення та обґрунтування, а також законодавчого закріплення. Вчення про злочин та склад злочину має відношення практично до всіх інститутів кримінального права. Науковці досі сперечаються, яка з ознак злочину є основною: суспільна небезпека або кримінальна протиправність. Матеріально-формальне визначення злочину в чинному кримінальному законодавстві акцентує увагу на вчинення особою суспільно-небезпечного і кримінально-протиправного діяння [1]. Отже первинною є ознака суспільної небезпеки, а кримінальна протиправність є

юридичним вираженням суспільної небезпеки. Саме поняття злочину об'єднує в собі юридичну та соціальну характеристики, а суспільна небезпека – це оціночне поняття, яке визначає характер і ступінь суспільної небезпеки. Характер суспільної небезпеки – це її якісний характер, а ступінь суспільної небезпеки – кількісний критерій, який визначається характеристикою конкретного посягання. Саме під час правотворчості відбувається встановлення протиправності, тому визначення протиправного діяння являє собою офіційне визнання діяння суспільно небезпечним з боку держави. Законодавець поставив під охорону кримінального закону лише найбільш важливі суспільні відносини, яким заподіюється істотна шкода в результаті злочинних посягань.

Ступінь суспільної небезпеки дозволяє класифікувати злочини за їх тяжкістю, дає можливість розмежувати злочини з іншими видами правопорушень. Проблема класифікації злочинів досі актуальна.

У теорії кримінального права і в законодавстві виділяють кілька критеріїв класифікації (категоризації) злочинів, кожен з яких має певне значення для диференціації кримінальної відповідальності і покарання. Так, більшість учених стверджує, що Особлива частина Кримінального кодексу України побудована за родовим об'єктом. Однак, ряд розділів Особливої частини КК об'єднують у собі не тільки однорідні, а й тотожні злочини, що посягають на охоронювані законом відносини. Тому можна стверджувати, що злочини в Особливій частині КК систематизовані не тільки за родовим об'єктом, але й в деяких розділах і за видовим об'єктом. Наприклад, на особу (родовий об'єкт) посягають злочини, передбачені законодавцем у розділах I, III, IV Особливої частини КК, кожен із розділів має свій видовий об'єкт. На громадську безпеку (родовий об'єкт) посягають злочини, передбачені законодавцем у розділах IX, X, XI Особливої частини КК; кожен із розділів також вказує на окремі видові об'єкти. У більшості розділів Особливої частини КК злочини об'єднані за родовими об'єктами, наприклад, злочини проти власності (розділ VI), проти довкілля (розділ VIII), проти правосуддя (розділ XVIII) та інші. Класифікація

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

злочинів за родовими та видовими об'єктами надає можливість правильно визначити коло порушених суспільних відносин, відшукати необхідну кримінально-правову норму і кваліфікувати злочин за безпосереднім об'єктом, який є складовою частиною видового чи родового об'єктів.

Злочини можна класифікувати за суб'єктами: злочини, що вчиняються загальним або спеціальним суб'єктом. Наприклад, підробка документів приватною особою кваліфікується за ст. 358 КК, а вчинення подібних дій службовою особою тягне відповідальність за ст. 366 КК (службове підроблення). Тобто ознаки спеціального суб'єкта впливають на кваліфікацію. Спеціальним суб'єктом визнається особа, наділена додатковими ознаками поряд з віком і осудністю. Наприклад, службова особа, яка вчинила злочин у сфері службової діяльності, або військовослужбовець, який вчинив злочин проти встановленого порядку несення військової служби (відповідно, розділи XVII і XIX Особливої частини КК). Спеціальних суб'єктів можна класифікувати за різними підставами, найчастіше виділяють спеціальних суб'єктів за їх соціальною роллю і правовим статусом, за фізичними властивостями суб'єкта і його демографічними ознаками, за стосунками суб'єкта з потерпілим, за родинними стосунками, за службовим положенням і професійною діяльністю. У законодавстві, поряд із загальним визначенням спеціального суб'єкта, звертається увага лише на один вид спеціального суб'єкта – службову особу (ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК). Якщо в кримінально-правовій нормі вказані ознаки спеціального суб'єкта, їх встановлення є обов'язковим.

Крім того, враховуються вікові особливості суб'єкта злочину (ст. 22 КК), а саме загальний вік суб'єкта (16 років) та знижений вік (14 років). При кваліфікації та індивідуалізації відповідальності і покарання також звертається увага на неповнолітніх та повнолітніх суб'єктів злочину. За деякі злочини передбачений підвищений вік суб'єкта. Так, за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність може притягатися до кримінальної відповідальності тільки повнолітній (ст. 304 КК), за постановлення суддею завідомо неправосудного

вироку – лише суддя, тобто особа, що досягла 25-річного віку (ст. 375 КК). При характеристиці потерпілого від злочину враховується не тільки неповнолітній (до 18 років), але і малолітній вік (до 14 років) потерпілого.

Поряд із віком та осудністю необхідно доповнити визначення суб'єкта злочину такою ознакою, як обмежена осудність, тому що не тільки осудні, але і обмежено осудні особи можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, вони також є суб'єктами злочинів. Крім того, слід звернути увагу на такі види осудності, як вікова та спеціальна осудність, вони також впливають на індивідуалізацію кримінальної відповідальності та покарання.

У літературі обговорюється питання про визнання юридичних осіб суб'єктами злочинів. КК України було доповнено окремим розділом «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Законодавець звертає увагу на уповноважену особу (фізичну особу), яка діє в інтересах юридичної особи.

За формою вини злочини класифікують на умисні та необережні. Умисними визнаються злочини, при здійсненні яких суб'єкт усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачає можливість чи неминучість настання наслідків, бажає або свідомо допускає їх настання. Умисні злочини класифікують і за видами вини, вони можуть бути вчинені з прямим або непрямим умислом. За ступенем конкретизації злочинних намірів умисел може бути визначеним, невизначеним або альтернативним, а за часом виникнення – заздалегідь обдуманим, раптово виниклим або афектованим. Так, афектований умисел впливає на суспільну небезпечність діяння, стан афекту передбачений як обставина, що пом'якшує покарання, а в деяких випадках він є ознакою окремого складу злочину (наприклад, ст. 116 КК) [3]. Ці різновиди умислу впливають на кваліфікацію злочинів, тому їх також слід визначити в ст. 24 КК.

Необережними визнаються злочини, що здійснюються особами, які передбачають суспільно-небезпечні наслідки своїх дій, але легковажно

розраховують на їх ненастання або запобігання (злочинна самовпевненість), або не передбачають наслідки від своїх дій, хоча повинні були і могли їх передбачити (злочинна недбалість), тобто виділяється два види необережної форми вини. Від злочинної недбалості слід відрізнити казус (невинне заподіяння шкоди), в такому випадку особа не тільки не передбачала наслідків від своїх дій, але і не повинна була та не могла їх передбачити.

Вважаємо за необхідне визначити в кримінальному законодавстві казус (невинне заподіяння шкоди) та доповнити КК статтею 25-1. Казус виключає вину та кримінальну відповідальність.

У теорії кримінального права виділяють групу злочинів, які можуть бути вчинені зі складною (подвійною) виною. У цьому випадку відношення суб'єкта до діяння і наслідків не збігаються, особа вчиняє умисне діяння, а ставлення її до наслідків є необережним, наприклад, умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 КК). У деяких випадках саме діяння ще не є злочинним, а стає таким лише тоді, коли настають суспільно небезпечні наслідки, наприклад, порушення правил безпеки дорожнього руху, якщо вони спричинили смерть потерпілого (ст. 286 КК).

Видається доцільним закріпити на законодавчому рівні поняття складної (подвійної) вини, яка також впливає на кваліфікацію злочинів.

Проаналізувавши кримінальне законодавство України, можна дійти висновку, що воно потребує подальшого вдосконалення. Спираючись на наукові дослідження, вважаю за необхідне доповнити та уточнити деякі законодавчі положення, а саме: уточнити підставу кримінальної відповідальності, види кримінальних правопорушень, класифікацію злочинів, їх види, визначитись із кримінальним проступком, доповнити поняття суб'єкта злочину ознакою обмеженої осудності, доповнити ст. 24 КК іншими видами умислу, визначити поняття причетності до злочинів.

Кримінально-правовий вплив на неправомірну поведінку суб'єктів злочину може бути виражений в окремих формах реалізації кримінальної

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

відповідальності, в тому числі в такому заході примусу, як покаранні, а для неповнолітніх – ще і в примусових заходах виховного характеру. Механізм впливу залежить від особливостей застосування тих чи інших заходів, які також потребують уточнення та вдосконалення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство із змінами та допов. на 1 вересня 2016 року: Офіц. текст. К.: Алерта, 2016. 192 с.
2. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2010. 120 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина: текст лекцій: Закон. Злочин. Відповідальність / Туляков В. О., Мирошніченко Н. А., Балобанова Д. О.; НУ ОЮА. Одеса : Юридична література, 2014. 128 с.

Огієвич С. М.,
*студентка 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

КАТЕГОРІЯ ЗЛОЧИННОГО НАМІРУ У ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Зважаючи на те, що сьогодні постала потреба створення нового Кримінального кодексу України (далі – КК України), над яким активно працює робоча група з питань розвитку кримінального права, вбачаємо за доцільне на основі проведеного дослідження висвітлити власну позицію щодо обґрунтованості вживання у новому КК України поняття «намір», оскільки даний термін неодноразово зустрічається у проекті нового КК України, зокрема

у ст. 2.3.8. Фактична помилка, ст. 2.5.3. Провокація злочину, ст. 2.6.4. Одиначний злочин та його види [1].

Оскільки в науці кримінального права поняття намір та умисел неодноразово співвідносять між собою як синоніми, вважаємо, що з метою уникнення ряду невирішених питань та уніфікації теоретичної основи нового КК України цілком обґрунтовано буде замінити поняття «намір» на «умисел». Для обґрунтування даної позиції доцільним є аналіз окремого поняття «намір» та його співставлення з умислом.

Виходячи з цього, відзначимо, що в академічному словнику української мови тлумачення терміну «намір» подається як задум, бажання зробити щонебудь. Відповідно «задум» розуміється як задуманий план дій, а «бажання» – як прагнення, потяг до здійснення чого-небудь; хотіння чи висловлювана особою думка про бажаність здійснення чого-небудь [2]. З точки зору етимології, виникнення поняття «намір» пов'язується із такою більш ранньою категорією, як «замір» або «міряти (у значенні – «цілити»)). В етимологічному словнику української мови виникнення поняття «намір» пояснюється як процес, пов'язаний із «видозміною раніше більш поширеної форми замір під впливом російського «намерение» [3].

Зважаючи на те, що намір безпосередньо формується у свідомості людини та залежить від її волевиявлення, дослідження поставленого питання потребує його вивчення у психологічному контексті. Загальне визначення поняття «намір» у психологічній науці сформовано як рішення людини виконати певну дію з метою настання бажаних наслідків. Аналіз людиною поставленої мети та завдань виступає підґрунтям для виникнення намірів [4]. У психології «намір» розглядається взаємопов'язано з поняттям волі та вольових дій, які проявляються у простій та складній формах. Основними елементами, що ускладнюють процес формування волі, є врахування особою наслідків, усвідомлення мотивів та прийняття рішень. Таким чином, у психології поняття «намір» є одним із етапів складного вольового акту, який виникає з моменту

спонукання до його здійснення, супроводжується усвідомленням особою мети своїх дій, уявленням необхідних засобів для її досягнення, виникненням наміру здійснити певну дію та закінчується прийняттям рішення і його виконанням [5].

На сьогодні науковцями у галузі психології розроблені різні варіанти класифікацій намірів, одним із яких є рівень усвідомлення намірів, залежно від якого їх поділяють на: 1) усвідомлювані – наміри, про які людина готова говорити, зазначаючи причину їх здійснення; 2) підсвідомі – наміри, що виникають як результат програми, яку отримала людина в поточному житті, а також як результат подій, що відбувались в її житті [6, с. 4].

Отже, у психології намір є суб'єктивним психологічним феноменом, який передбачає формування у свідомості динамічного стану напруження з метою покладання цілей і перетворення останніх у план дій, що у майбутньому реалізується у реальній діяльності завдяки можливому набору засобів реалізації конкретної мети для кожної конкретної людини [7, с. 10].

При дослідженні питання злочинного наміру у кримінальному праві проблема співвідношення понять намір та умисел є досить складною та невирішеною, оскільки у навчальній та науковій літературі із кримінального права досить часто можна зустріти ототожнення цих термінів, проте, чітке обґрунтування такої позиції у кримінальному праві на сьогодні практично відсутнє. У свою чергу «Академічний словник з української мови» при тлумаченні умислу надає такий його варіант: «це заздалегідь обдуманий план, *намір* (курсив наш – С. О.), переважно таємний, вартий осуду» [2]. Натомість, відповідно до ч. 2 ст. 24 чинного КК України діяння визнається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності, передбачала її суспільно небезпечні наслідки і бажала їх або свідомо припускала настання цих наслідків [8]. Отже, вказана кримінально-правова норма терміну «намір» взагалі не містить.

Якщо порівняти кримінально-правові ознаки умислу із герменевтичним значенням та психологічними властивостями поняття «наміру», то можна дійти

висновку, що повністю ототожнювати ці поняття не варто, оскільки, по-перше, намір за своїм лексичним значенням є ширшим поняттям та охоплює собою умисел. По-друге, намір, згідно із психологічними дослідженнями, класифікується на усвідомлюваний та підсвідомий, на відміну від умислу, інтелектуальний момент якого уже передбачає в якості головної ознаки усвідомлення особою своїх дій чи бездіяльності. Виходячи з цих положень, доцільно зауважити, що умисел може виступати різновидом наміру, одним із його видів, охоплюючи собою лише деякі із ознак та особливостей наміру. При цьому, умисел, маючи більш вузьке значення, охоплює набагато чіткіше коло психологічних процесів та є більш ближчим до поняття кримінальної категорії.

Отже, на підставі аналізу термінів «намір» та «умисел» постає питання про доцільність одночасного вживання обох визначень. Беручи до уваги те, що в науці кримінального права, у чинному КК України і в проєкті нового КК України умислу відводиться важливе місце серед обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони – вини, та зважаючи на чітке законодавче закріплення умислу, його усталене місце у кримінальному праві, більш обґрунтованим є надання переваги даному терміну. Крім того, застосування у КК України поняття «намір» є підставою для виникнення суперечностей та ряду невирішених питань, які потребують вивчення та глибокого дослідження. У свою чергу, висловлена позиція щодо заміни поняття «намір» на «умисел» дозволить уніфікувати теоретичну базу нового КК України та наблизити її до більш лаконічної, стислої та чітко викладеної системи.

Література:

1. Новий Кримінальний Кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 18.11.2020).
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 12.11.2020).

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

3. Етимологічний словник української мови: У 7 т. Т. 4: Н-П I Уклад.: Р. В. Болдирєв та ін.; Ред. тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Складенко. Київ : Наукова думка, 2003. 657 с.

4. Термінологічний словник. Основи психології та педагогіки: лабораторний практикум. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/11prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki_labpraktik/slovn.html (дата звернення: 12.11.20).

5. Поняття волі і вольової дії. Етапи формування складного вольового акту. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/UR_PSIX/html/11.htm (дата звернення: 09.11.2020).

6. Волинець Н. В. Філософсько-психологічні аспекти феномену наміру *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_27 (дата звернення: 12.11.2020).

7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.11.2020).

Савченко М. О.,
студент 2 курсу, група СП-92,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРОБЛЕМА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ В ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

На сьогодні внаслідок того, що Україна стала на шлях європейської інтеграції, перед законодавчою гілкою влади постало питання щодо реформування наявного українського законодавства, яке не обійшло стороною

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

чинний Кримінальний кодекс України. Робочою групою було представлено проект нового Кримінального кодексу України, робота над яким продовжується. З огляду на те, що наразі проект знаходиться у розробці, то не є дивним, що окремі його положення є доволі спірними та дискусійними.

Я вважаю необхідним розглянути саме питання складу злочину у проекті нового кримінального законодавства. На мою думку, склад кримінального правопорушення є однією з найголовніших частин Кримінального кодексу, адже, як відомо, без хоча б одного елементу складу немає і самого злочину. Це зазначено як у частині 1 статті 2.1.1. проекту нового кримінального законодавства, так і частині 1 статті 2 чинного Кримінального кодексу України: «Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом» [2].

Склад злочину містить у собі наступні елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. На мою думку, буде за нерозумне вважати, що хоча б якийсь із поданих елементів є менш значущим за інші. Отож я хотів би звернути увагу на проблему як чинного кримінального закону, так і проекту нового Кримінального кодексу України, а саме на те, що в жодному з них у Загальній частині не зазначено визначення об'єкта кримінального правопорушення, а також його видів. Я усвідомлюю, що не тільки об'єкт, а й інші елементи складу кримінального правопорушення є поняттями більше теоретичними, ніж практичними, але все ж вважаю, що всі вони важливі в правозастосовній діяльності й потребують законодавчого оформлення задля якнайбільш точної класифікації кримінальних правопорушень. Оскільки проект нового Кримінального кодексу України містить визначення основних ознак таких елементів, як об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, я вважаю за потрібне та пропоную розглянути саме питання додання до них також визначення об'єкта кримінального правопорушення.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

На мою думку, наступне доволі поширене в науковій літературі теоретичне визначення об'єкта злочину є найбільш влучним. Об'єкт злочину – це суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом. [1, с. 89] Об'єкт злочину, на мій погляд, є основою його складу, адже саме з його допомогою можна визначити певні об'єктивні та суб'єктивні ознаки конкретного злочину. Також варто відмітити, що він має одну з провідних ролей при точній кваліфікації злочину та визначенні його змісту, що є чи не найголовнішим у кримінальній правозастосовній діяльності, адже ми не можемо говорити про встановлення принципів законності та юридичної визначеності, зазначених у статтях 1.2.2. та 1.2.3. проекту Кримінального кодексу України відповідно, коли суб'єкт правозастосування не може правильно кваліфікувати конкретний злочин.

Якщо поглянути на структуру чинного Кримінального кодексу України, ми можемо помітити, що її Особлива частина побудована на основі відомої триступеневої класифікації об'єктів «за вертикаллю». Тому я пропоную разом із поняттям об'єкта злочину додати поділ об'єктів «за вертикаллю», а саме на загальний, родовий та безпосередній. Разом з тим, на мою думку, було б влучно додати вичерпний список родових об'єктів, представлених у Кримінальному кодексі. Я вважаю, що це не створить значного навантаження на новий Кримінальний кодекс, але зробить його більш детальним і зрозумілим, що знову забезпечить принцип юридичної визначеності.

При детальному розгляді проекту мною було помічено можливу недосконалість визначення діяння як ознаки об'єктивної сторони злочину, а саме: «З об'єктивної сторони злочин вчиняється шляхом діяння – дії або бездіяльності» [3]. Виходячи з даного положення можна не правильно зрозуміти всю суть кримінально-протиправного діяння, адже тут дається визначення діяння, як звичайної дії або бездіяльності. Хоча знову-таки Кримінальний кодекс передбачає принцип юридичної визначеності, яка, у свою чергу, передбачає, що положення кримінального закону повинні відповідати

вимогам передбачуваності. Але, на мою думку, правильнішим було б визначати діяння як суспільно небезпечне задля уникнення можливих непорозумінь при тлумаченні кодексу окремими особами. З цього виникає ще одна проблема, а саме того, що у проекті не визначено поняття суспільної небезпечності, яка є однією з головних умов криміналізації та декриміналізації окремих діянь (дії або бездіяльності). Тому я вважаю, що дане поняття повинне обов'язково бути доданим до нового Кримінального кодексу задля уникнення можливого законодавчого свавілля. Інші ж статті, що стосуються об'єктивної сторони, суб'єкту та суб'єктивної сторони злочину, які наявні в проекті, я вбачаю чітко обґрунтованими та доцільними.

Вивчаючи проект нового Кримінального кодексу, я помітив, що статті, в яких передбачається діяння як головна ознака об'єктивної сторони злочину та його наслідки, є віддаленими від статей, де визначено поняття суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину, що свідчить про певну неструктурованість положень у кримінально правових нормах. Тому вважаю за доцільне розміщення даних статей у логічній послідовності одна за одною, після чого вже зазначати класифікацію злочинів із супутніми нормами.

Отже, підсумовуючи викладені вище підходи вирішення можливих проблем, пов'язаних із складом злочину, та їх обґрунтування, можна зробити висновки, що при доданні певних нових положень та зміні наявних в проекті кодексу ми досягнемо його відповідності конкретним принципам кримінального закону, а також додамо йому певної практичності у використанні і забезпечимо дотримання основних положень кримінального права.

Література:

1. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 455 с.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Проект Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf>.

Томик В. В.,
*студентка 3 курсу, група СП-83,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ У ПРОЕКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Однією із центральних категорій, що зазнає змін у проекті нового Кримінального кодексу України, є класифікація злочинів. Положення проекту щодо цього питання суттєво відрізняється від того, що міститься у чинному Кримінальному кодексі України, а тому потребує додаткового дослідження.

Класифікацією є розмежування злочинів на певні види, використовуючи той чи інший критерій як основу поділу. У новому Кримінальному кодексі України зазначається, що основою класифікації є один з основоположних принципів кримінального закону – пропорційність, який передбачає, що встановлення покарання та інших кримінально-правових засобів здійснюється відповідно до ступеня тяжкості злочину, а застосування – відповідно до ступеня тяжкості злочину та особи винного [4, ст. 1.2.5].

Такий критерій, як тяжкість злочину покладено в основу як чинного КК України, так і проекту кодексу. Він є матеріальним критерієм і уособлює характер і ступінь суспільної небезпеки злочину та простежується у його

ознаках: суб'єктивних та об'єктивних. Наприклад, у характері діяння, важливості його об'єкта, наслідках, що настали, формі вини, способах тощо [2, с. 94]. Однак крім матеріального існує і формальний критерій, якій і зазнав змін у проекті Кримінального кодексу України. У чинному КК України ним є певний вид та розмір покарання, граничні межі яких і виступають певним класифікатором поділу кримінальних правопорушень на види [4, с. 37]. Тобто конкретний різновид кримінального правопорушення визначається як діяння, передбачене Кодексом, за яке передбачене покарання у вигляді штрафу у певному розмірі або позбавлення волі на певний строк, а для особливо тяжких злочинів додатково і довічне позбавлення волі. Відповідно Кодекс передбачає такі види кримінальних правопорушень, як проступки та нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини [1, ст. 12].

Формальним критерієм у проекті Кодексу є шкода, яка заподіюється злочином, і залежно від її виду і здійснюється поділ. Залежно від її розміру злочини відносяться до одного з 9 ступенів та додатково поділяються на 4 види: злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Відповідно до ст. 2.1.4 проекту Кодексу наслідком дії та бездіяльності є один із видів шкоди – істотна, значна, тяжка та особливо тяжка. У цій же статті визначено, який конкретний наслідок належить до того чи іншого виду шкоди, наприклад, порушення екологічної безпеки є тяжкою шкодою, а смерть людини – особливо тяжкою [4. ст. 2.1.4.]. Такий формальний критерій є достатньо обґрунтованою мірою, яка найбільш повно виражає сутність злочину, потребу його криміналізації та надає можливість здійснити їх поділ та визначити певні кримінально-правові наслідки кожного виду. Однак у проекті нового Кодексу існує і певна суперечність або недосконалість техніки його написання, адже відповідно до ст. 2.1.4. цього проекту наслідок, тобто певний вид шкоди, спричинений дією або бездіяльністю, є обов'язковою ознакою складу злочину, якщо він передбачений статтею Особливої частини цього Кодексу. Таке формулювання визначення наслідку злочину дає зрозуміти, що він не є

обов'язковим для всіх складів злочину, а оскільки наслідком за цим проектом завжди є шкода, то виходить, що і вона може бути відсутньою у певних складах конкретних злочинів. Поділ злочинів на види завжди здійснюється за тією шкодою, яку заподіяв злочин, з урахуванням виду наслідку, який настав. Тоді виникає дещо суперечне питання про те, як поділяти злочини, склад яких не передбачає настання певних наслідків, адже зі змісту статті 2.1.4. випливає, що такі злочини будуть передбачатись Особливою частиною цього Кодексу.

Ще однією новелою проекту Кримінального кодексу України є закріплення обставин, які можуть змінювати тяжкість злочину: обставини, що знижують тяжкість злочину на два ступеня, обставини, які підвищують тяжкість злочину на один ступінь і ті, які підвищують його тяжкість на два ступеня. Вони є певним аналогом привілейованих, кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення, які використовуються у чинному КК України. Наразі такі ознаки зазначаються безпосередньо у статтях Особливої частини Кодексу для кожного діяння окремо. Натомість у проекті передбачено іншу систему закріплення таких обставин: їм відведено місце у Загальній частині. Такі обставини набувають характеру загальних і використовуватимуться до кожного складу злочину однаково. Така зміна зумовлена намаганням розробників проекту зменшити нормативний матеріал Особливої частини Кодексу та якомога більше положень зосередити у його Загальній частині.

Незмінним не залишилося і значення класифікації та кримінально-правові наслідки, які нею передбачені. У чинному КК України віднесення кримінального правопорушення до певного виду впливає на можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності, покарання та його відбування, призначення покарання, наприклад, за сукупністю вироків або застосування довічного позбавлення волі лише за особливі тяжкі злочини тощо.

У проекті Кримінального кодексу України нормативно закріплено, який саме вплив здійснює класифікація злочинів. Вид злочину, як і в чинному

Кодексі, у проекті також впливає на призначення покарання, звільнення від нього та застосування інших кримінально-правових засобів, які передбачені цим проектом. Однак з'являється положення про те, що ступінь тяжкості злочину буде враховуватися при встановленні санкції, що є прямо протилежним до положень, що містяться в чинному КК України [4, ст. 2.1.5.]. Санкція, яка встановлює вид і міру покарання у Кодексі, що використовується на даний момент, і є тим критерієм, за яким здійснюється поділ кримінальних правопорушень на види. На відміну від цього проект нового Кодексу передбачає, що тепер, навпаки, санкція визначатиметься відповідно до того, який особа вчинила злочин за ступенем тяжкості. Крім того, санкція безпосередньо не вказуватиметься у статтях Особливої частини Кодексу. У них міститимуться лише посилання на те, яким за ступенем тяжкості є конкретний злочин, а санкція за нього буде передбачена у Загальній частині Кодексу. Це означає, що вид і міра покарання не визначатимуть тяжкість злочину, а навпаки, будуть його закономірним наслідком.

Такі нововведення у проекті Кримінального кодексу України викликають певне дискусійне питання про те, чи є така класифікація достатньо зрозумілою не лише для професійних юристів, а й для більшості населення. У випадку, якщо такий проект КК України буде прийнятий, то пересічний громадянин, поглянувши у нього, не знайде більше конкретного виду та розміру покарання, передбаченого за певне діяння, адже останнє визначатиметься відповідно до ступеня тяжкості злочину, що ускладнить розуміння Кодексу для осіб без належного рівня підготовки. Утруднює визначення ступеня тяжкості злочину й обставини, які можуть його змінювати, адже вони визначаються у кожному конкретному злочині окремо. Наприклад, якщо певний склад діяння передбачає настання тяжкої шкоди, то він визнається злочином п'ятого ступеня тяжкості, однак якщо такий злочин був здійснений у присутності малолітньої особи, то він автоматично стає злочином сьомого ступеня тяжкості, і відповідно санкція, тобто вид і міра покарання, також суттєво змінюється. Така ситуація зумовлює

те, що без належного фахівця у цій сфері пересічній особі розібратися у класифікації злочинів буде досить складно.

Отже, класифікація злочинів у проекті Кримінального кодексу України дещо відрізняється від тієї, що міститься у чинному КК України, наприклад, щодо критерію розмежування чи кримінально-правових наслідків, а тому породжує кілька дискусійних запитань, із якими ще слід розібратися.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
2. Дудоров О. О. Поняття злочину. Класифікація злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 84-102.
3. Кривоченко Л. Н. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2010. С. 37-48.
4. Проект Кримінального кодексу України. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf?fbclid=IwAR1uUrcgS7r_vaw7EGqSkHUUvitBIZWUq81FrjcI3BW3hjpgg07Vb5asxbs.

**ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Балінська В. О., Геращенко Я. В.,
*студентки 3 курсу, група СП-82,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

**НЕДОЛІКИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ
ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНУ «ВБИВСТВО»**

Одним з найважливіших аспектів правильного застосування норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) є дотримання єдності термінології, врахування національних та міжнародних термінологічних стандартів при формулюванні тексту статті нормативно-правового акта. Неправильне оперування поняттями в ході законотворчого процесу, а надалі – в процесі застосування норм на практиці, може спричинити виникнення колізій та деформацію свідомості суспільства щодо трактування тих чи інших законодавчих термінів. На практиці вживання одного юридичного поняття в різному контексті призводить до неоднозначності у розумінні та застосуванні судами норм. Відтак, важливе значення має логічне та правильне формулювання назви та диспозиції статті КК України, що не суперечило б термінологічним стандартам та відповідало загальноприйнятому уявленню суспільства.

Стаття 119 чинного КК України має назву "Вбивство через необережність". Вважаємо за доцільне здійснити буквальне тлумачення назви згаданого кримінального правопорушення. Частина 1 статті 115 КК України наводить визначення терміну вбивства. Зокрема, під ним розуміється умисне

протиправне заподіяння смерті іншій людині [1]. Дане формулювання містить пряму вказівку на форму вини у вигляді умислу.

Чинним КК України передбачено дві форми вини: умисел та необережність. Зазначимо, що вони є взаємовиключними, тобто суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, як правило, може характеризуватися лише однією з них.

Відтак, співставляючи назву статті 119 КК України та поняття вбивства, закріпленого ч. 1 ст. 115 КК України, маємо наступне формулювання кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 119: "Умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, вчинене через необережність" [1]. Дане визначення повністю суперечить законам формальної логіки та термінологічним стандартам, а отже постає питання про необхідність його зміни.

Для ґрунтовного дослідження термінологічної природи визначення аналізованого кримінального правопорушення слід звернутися до законодавчої бази інших країн.

Відтак, у Кримінальному кодексі Російської Федерації (далі – КК РФ) відсутнє поняття вбивства через необережність. Натомість, ч. 1 ст. 109 КК РФ закріплює кримінальне правопорушення у вигляді спричинення смерті через необережність [2]. Таке формулювання є цілком логічним і усуває можливість виникнення проблем при буквальному тлумаченні норми.

Також, якщо звернутися до Кримінального кодексу Республіки Білорусь – ч. 1 ст. 144 передбачає спричинення смерті з необережності, що за аналогією КК РФ не спричиняє колізії між термінами, викладеними в одному кодексі в контексті поняття вбивства [3].

Аналізуючи кримінально-правову базу європейських країн, вартує уваги Кримінальний кодекс Данії (далі – КК Данії). Параграф 241 КК Данії передбачає, що будь-яка особа, котра через недбалість заподіє смерть іншій особі, підлягає штрафу, простому ув'язненню під варту чи тюремному

ув'язненню на строк, що не перевищує 4 місяців, а за наявності обтяжуючих обставин – тюремному ув'язненню на строк до 4 років [4].

Кримінальний кодекс Швейцарії 1937 р. виділяє загальну кримінально-правову норму, яка встановлює відповідальність за необережне позбавлення життя, і ряд спеціальних норм, що передбачають відповідальність за необережні дії, котрі призвели до поставлення в небезпеку життя [5].

Дослідження законодавства європейських країн та країн СНД свідчить про відповідальний підхід законодавця до застосування термінологічного апарату при формулюванні диспозицій кримінально-правових норм, що позитивно впливає на практику їх застосування.

Серед науковців в галузі кримінального права також поширеною є думка про необхідність зміни назви статті 119 КК України. Зокрема, ще М. Д. Шаргородський зазначав, що найбільш доцільним є виключити із назви та диспозиції статті 119 КК України поняття «вбивство» та замінити його на поняття «позбавлення життя». Суть позиції вченого зводиться до того, що вбивство і ненасильницьке заподіяння смерті є поняттями різної якості. Під поняттям «вбивство» і «вбивця», на рівні суспільної свідомості, розуміють умисне позбавлення життя. Тому з точки зору реформування кримінального законодавства недоцільно застосовувати поняття «вбивство» як найтяжчого злочину проти особи у випадку необережного заподіяння смерті [6].

Розглядаючи термін "вбивство" в контексті статті 115 КК України, зазначимо, що сама назва даної статті звучить як "Умисне вбивство". Вище нами було згадано визначення поняття "вбивство", передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України.

Відтак, якщо надати буквальне тлумачення назви ст. 115 КК України – умисне вбивство – це умисне «умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині». Тавтологія такого тлумачення є очевидною, а отже термінологічна проблема навколо даного поняття полягає не лише у застосуванні поняття вбивства поряд із необережною формою вини.

Таким чином, так як поняття вбивства за ч. 1 ст. 115 КК України містить пряму вказівку на форму вини, яка має місце у складі даного злочину – назва ст. 115 КК України, на нашу думку, є некоректною. Зокрема, риторично правильно назва цієї статті звучала би як «Вбивство».

Варто зазначити, що словосполучення «умисне вбивство» є сталим для КК України, адже воно вживається у ст. ст. 116, 117 та 118, тобто можна зробити висновок, що це не є помилкою законодавця у викладенні диспозиції статті 115, а скоріше недоліком законотворчої діяльності.

Висновки та рекомендації. З огляду на проведений аналіз термінологічної бази чинного КК України можна зробити висновок про недосконалість юридичної техніки при створенні кримінального законодавства держави. Зокрема, норми, які гарантують забезпечення конституційного права особи на життя, при буквальному тлумаченні породжують виникнення колізії.

Таким чином, для усунення цього недоліку ми пропонуємо змінити назву та диспозицію статті 119 КК України, застосувавши поняття «заподіяння смерті через необережність».

Стосовно поняття «умисне вбивство» зазначимо, що таке словосполучення через свою тавтологічну природу має бути виключене із чинного КК України та замінене у всіх статтях, які ним оперують на термін «вбивство».

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.05.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Уголовный кодекс Российской Федерации : научно-практ. комментарий / отв. ред. В. М. Лебедев. М. : Юрид. лит., 1998. 768 с.

3. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск : Амалфея, 2001. Ст. 144.

4. Уголовный кодекс Дании. СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. §241.
5. Уголовный кодекс Швейцарии. М. : Зерцало, 2000. Ст. 117.
6. Шаргородський М. Д. Преступления против жизни и здоровья. М. : Юрид. изд-во Министерства юстиции СССР, 1948.

Бедрата А. В.,
*студентка 3 курсу, група СП-83,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ: АНАЛІЗ І ПРОПОЗИЦІЇ

Важливою запорукою ефективності дії закону, у тому числі й кримінального, є його внутрішня структура. Будь-який закон має бути побудований у певній логічній послідовності, зберігаючи порядок та ієрархію. Звісно, у процесі використання закону правозастосовна практика стикається з недоліками у структурі або його змісті, тому виникає необхідність удосконалення кримінального закону або навіть створення нового нормативно-правового акта. Оскільки Кримінальний кодекс України має у своєму складі Загальну та Особливу частини, які перебувають у тісному взаємозв'язку, хотілося б звернути увагу саме на проблеми систематизації норм Особливої частини КК України, проаналізувати її побудову, а також висловити свої пропозиції щодо впорядкування цих норм.

Щоб з'ясувати, які ж проблеми у систематизації норм Особливої частини КК України, треба встановити, що таке система, систематизація та як вона виявляється у нормах кримінального закону.

Науковці визначають систему як цілісну множину взаємопов'язаних елементів [6, с. 6]. На нашу думку, до цього визначення варто додати те, що ці елементи мають бути розташовані у певній послідовності, в основі якої лежить визначений критерій. Якщо спиратися лише на визначення науковців, поняття «система» можна ототожнити із «сукупністю».

Спираючись на поняття «система», систематизацію можна тлумачити як процес розташування елементів системи, що ґрунтуються на конкретно визначених ознаках.

Першим та найбільш масштабним поділом положень, які стосуються кримінального права, як вже було зазначено, є поділ на Загальну та Особливу частини. Перша містить положення, які характерні для всієї галузі кримінального права, наприклад, засади, поняття, категорії, інститути, а друга, тобто Особлива частина, встановлює діяння, які визнаються протиправними, та конкретну відповідальність, яка буде застосована до особи, що їх вчинила.

Особлива частина КК України складається з XX розділів [2], які у свою чергу поділені на статті. Дискусійним з моменту набрання чинності Кримінальним кодексом України було і залишається питання розташування розділів. Як можна побачити з назв, кожен з розділів об'єднує злочинні діяння, які посягають на певну групу суспільних відносин, тобто вони сформовані за родовим об'єктом посягання, додатково деякі з них – за суб'єктом (Розділ XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення») або за предметом (Розділ XIII «Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення»).

У Кримінальному кодексі 2001 року законодавець здійснив переоцінку цінностей, яка проявилася у збільшенні кількості розділів Особливої частини та деталізації деяких з них, що зумовлено необхідністю звернути особливу увагу на захист окремих суспільних відносин (XX розділів у порівнянні з XI главами

у Кодексі 1960 р. [3]). Усі норми Особливої частини умовно можна розділити на три групи: злочини проти особи, проти суспільства та проти держави. Проаналізувавши структуру цієї частини Кримінального кодексу, можна сказати, що всі розділи розташовані у порядку суспільної небезпеки злочинів, які вони містять, та важливості охорони тієї чи іншої групи відносин, тобто розділ, що міститься першим, законодавець вважає більш важливим та таким, що потребує захисту, ніж розділ, який знаходиться в кінці. Проте вже при першому аналізі в очі впадають певні суперечності.

Розділ I має назву «Злочини проти основ національної безпеки України», а розділ II – «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи», отже, законодавець надав перевагу інтересам держави, тим самим зберігши тенденцію КК України 1960 р.: «Для того, щоб держава могла захистити громадян від посягань на їх життя і здоров'я, необхідно, передусім, захистити від злочинних посягань життєдіяльність самої держави і, тим самим, забезпечити дієвість, ефективність охорони всіх прав і свобод його громадян» [5, с. 22]. Натомість, автор не підтримує таку постановку розділів, оскільки все ж таки відповідно до ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1], до того ж, на нашу думку, людина без держави зможе існувати, обравши собі можливо іншу форму організації, натомість як держава не зможе існувати без людей, тобто її громадян. Висловлюючи таку думку, автор жодним чином не зменшує важливість охорони інтересів держави, її суверенітету, ладу тощо, але все ж таки наголошує на важливості захисту прав, свобод та інтересів людини.

Розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» містить злочини, які є більш суспільно небезпечними та такими, які завдають шкоду більшій кількості об'єктів, ніж злочини з будь-якого розділу, проте як вбачається зі змісту Особливої частини, він перебуває у самому кінці, що суперечить критеріям розташування

положень. Отже, законодавець не може дійти однозначної думки щодо порядку розташування розділів, а тому виникають питання пріоритетів законотворців щодо суспільних цінностей.

Отже, ми поділяємо думку О. В Тулякова, який стверджує, що в структуруванні Особливої частини КК підхід особистість, спільність, суспільство, держава є більш «людяним» [4, с. 22], а на нашу думку, ще й більш доцільним та таким, що відповідає положенням Конституції України.

Перейдемо до наступних елементів – статті. Аналіз розділів свідчить, що вони розташовані в порядку спаду суспільної небезпеки, тобто стаття, яка на початку розділу є більше небезпечною, ніж остання. Наприклад, ст. 115 – умисне вбивство та ст. 145 – незаконне розголошення лікарської таємниці у Розділі II, ст. 328 – розголошення державної таємниці та ст. 337 – ухилення від військового обліку або спеціальних зборів у Розділі XIV тощо. Проте, певна неузгодженість є у Розділі VI, де на першому місці у ст. 185 зазначена крадіжка, а у ст. 187 – розбій, хоча особа, яка вчиняє розбій, посягає не тільки на власність, а ще й на здоров'я, що має більшу суспільну небезпеку. Можливо це можна пояснити частотою вчинення того чи іншого злочину, проте цей критерій скоріше виключення, ніж правило, адже лише у цьому розділі допущена ця невідповідність.

Взагалі статті у розділах Особливої частини кримінального кодексу розмішені достатньо послідовно, за винятком декількох невідповідностей, які також треба усувати.

Отже, у структурі Особливої частини є певні прогалини, які порушують логічну послідовність розташування статей та розділів, законодавцю необхідно визначити точний критерій, на основі якого буде здійснена структуризація положень Особливої частини КК України. На нашу думку, також необхідно змінити послідовність розділів та привести їх у відповідність до Конституції України, визначивши пріоритетність цінностей, які охороняються кримінальним законом. Зміна або створення нового кримінального закону є

достатньо складною та тривалою роботою, яка потребує достатнього рівня знань та професіоналізму, проте не можна допускати, щоб закон, який регулює суспільні відносини у галузі кримінального права, мав у собі прогалини. Адже будь-яка дрібна неточність може мати наслідком багато проблем як для тих осіб, які його застосовують, так і для осіб, які потрапляють під його дію.

Література:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України* від 28 червня 1996 р (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* : кодекс від 05.04.2001. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* : кодекс від 28.12.1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05>.
4. Дмитрук М. М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юридична література, 2014. 224 с.
5. Кримінальне право. (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 1. Луганськ : видавництво «Елтон-2», 2012. 780 с.
6. Философская энциклопедия / гл. ред. Ф. В. Константинов. М. : Сов. энцикл., 1970. Т. 5. С. 19.

Березіна К. Р.,
*студентка 3 курсу, група СП-83,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Для правильного застосування категорії «система» необхідно дослідити її значення. Якщо звернутися до словника, то система означає порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь [7, с. 203]. Для системи характерна наявність співвідношення тих чи інших особливостей, правовий кодекс не є виключенням.

Кримінальний кодекс України – це система норм, розташованих у певному порядку та за певною ієрархією, які встановлюють принципи і підстави кримінальної відповідальності, злочинність і караність діянь, підстави звільнення від кримінальної відповідальності і покарання.

Кримінальний кодекс складається із Загальної та Особливої частин. Цей поділ здійснюється для структурованості та спрощення процесу його застосування.

Загальна частина складається з норм, що відображають принципи і загальні положення кримінального права, а також визначають його основні інститути, наприклад, поняття злочину та його видів, вини та її форм, співучасті в злочині, повторності, сукупності та рецидиву злочину, покарання та його мети, видів покарань і підстав їх застосування. Норми Загальної частини є фундаментальними та застосовуються до всіх кримінальних правопорушень.

Особливу частину складають норми, що вказують, які конкретно суспільно небезпечні діяння є злочинами і які заходи кримінального покарання можуть бути застосовані до осіб, що їх вчинили.

На нашу думку, Особлива частина виникла значно раніше, адже покарання за вчинення різних кримінальних правопорушень було ще за часів Римської імперії, але не завжди були певні ключові поняття щодо принципів, завдань та підстав кримінальної відповідальності. Не зважаючи на це, Загальна і Особлива частини КК пов'язані між собою й утворюють нерозривну систему, адже для правильного застосування окремої норми Особливої частини необхідно звернутися до відповідної норми Загальної.

Загальна і Особлива частини проєкту КК України поділяються на книги, розділи, а останні у свою чергу – на окремі статті.

Особлива частина складається з 5 книг, систематизованих по групах споріднених суспільних відносин, на які посягають відповідні злочини.

Ми вважаємо, що взагалі система норм Особливої частини КК може бути розташована за таких підходів:

- від найбільш головної цінності, яка охороняється державою, до меншої;
- від найсуворішого покарання до менш суворого;
- від особливо тяжкого злочину до невеликої тяжкості.

Можна навести безліч можливих варіантів систематизації, але в Кримінальному кодексі Особлива частина систематизована за найвищою соціальною цінністю держави, тобто від найголовнішої цінності до менш головної. На нашу думку, питання щодо того, яка цінність є головною, а яка ні, не може стосуватися Кримінального кодексу, бо так чи інакше всі злочини посягають на права, свободи чи інтереси людини, суспільства, держави, а отже такий умовний поділ є не зовсім доцільним.

Очевидно, що Кримінальний кодекс України було систематизовано за критерієм від найголовнішої цінності до менш головної, від злочинів проти

життя, до злочинів проти основ міжнародного права та міжнародного правопорядку. В чинному Кримінальному кодексі України на перше місце виносяться основи національної безпеки, а в проєкті нового Кримінального кодексу – права людини.

Ми вважаємо, що дещо не правильно виносити права людини на перше місце, а не основи національної безпеки. Звичайно права, свободи та інтереси людини є орієнтиром правової держави, а також без дотримання цих прав неможливе існування демократичної країни. Однак, на нашу думку, примат дотримання прав та свобод людини не може визначатися як такі, які є вищими за основи національної безпеки держави, яка знаходиться у стані неоголошеної війни. Прикладом може слугувати Указ Президента України № 133/2017 від 15 травня 2017 року про введення в дію рішення РНБО України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», яким було обмежено право людини користуватися російськими соціальними мережами, але ми розуміємо що це вимушене рішення для запобігання можливості ведення інформаційної війни за допомогою цих соціальних мереж.

Тому ми вважаємо, що на даний час деякі права все ж таки можуть бути обмежені за для мирного майбутнього. Першочерговим є завдання відновлення контролю над всією територіальною цілісністю та недоторканністю держави, посилення державної безпеки. Без існування держави неможливе існування правових засобів захисту прав людини.

На нашу думку, в цьому питанні взагалі не має ідеального критерію для систематизації, але розташування за суворістю покарань є справедливим критерієм. Вважається за доцільне винесення злочинів, за які передбачені найсуворіші покарання, а саме: ув'язненням на 30 років або довічне ув'язнення, на перше місце. Таким чином, пересічна людина, досліджуючи Кримінальний кодекс, одразу розуміє які злочини тягнуть за собою суворе покарання, а тим

самим вчинені діяння, передбачені тією чи іншою статтею, мають найбільш небезпечні суспільні наслідки.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що система – це порядок, який необхідний для Кримінального Кодексу, а саме для розташування норм в Особливій частині. Якщо їх не розмістити як певну систему, це спричинить хаотичне розташування норм, що є неприпустимим при застосуванні юридичної техніки. Критерій такої систематизації може бути різний, але використання критерію від найголовнішої цінності держави до менш головної буде призводити до суперечок та дискусій з цього питання. Таким чином, для запобігання зайвим суперечкам можна застосувати інший критерій – від найсуворішого покарання до менш суворого. Цей критерій дасть змогу систематизувати, а отже уникнути хаосу, а також швидко та зручно застосувати норми.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.11.2020).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.11.2020).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року "Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" : Указ Президента України № 133/2017 від 15.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2017#Text> (дата звернення: 21.11.2020).
4. Проект Кримінального кодексу України. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/09/16/1-kontrolnyj-proekt-kk-15-09-2020.pdf?fbclid=IwAR1uUrcgS7r_vaw7EGqSkHUUvitBIZWUq81Frjcl3BW3hj-gg07Vb5asxbs (дата звернення: 21.11.2020).

5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. С . 439.

6. Навроцький В. Кримінальне право і кримінальне законодавство: співвідношення понять. В. Навроцький. *Право України*. 2011. № 9. С. 20-24.

7. Словник української мови: в 11 томах. Т. 9. 1978. С. 662.

8. Тодыка, Ю. Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики. Харьков, 2000. С.473.

Самарін Н. М.,
*студент 2 курсу, група СП-91,
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СТРУКТУРА ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Особлива частина є складовою закону про кримінальну відповідальність, вона невід’ємно пов’язана з Загальною частиною, неможливо застосувати норму Особливої частини, не звернувшись до Загальної. Наразі Особлива частина Кримінального кодексу України (далі – КК України) налічує 20 розділів, кожен з яких виокремлює певну групу злочинів та понад 300 статей.

Як ми знаємо, станом на 2020 рік в державі готується проект нового Кримінального кодексу. Цим займається консультативно-дорадчий орган, Комісія з питань правової реформи. Наразі представник Робочої групи, яка здійснює активну роботу над проектом нового кримінального законодавства, відзначає, що гостро стоїть питання структури Особливої частини проекту

Кримінального кодексу України. Попри все, незважаючи на свою значущість, питання системи кримінального права залишається недостатньо дослідженим.

Для початку нам потрібно з'ясувати та дати визначення категорії «структура». Філософська наука пропонує розуміти категорію «система» як цілісну множину взаємопов'язаних елементів. Визначена сутність доповнюється формальними побудовами, що чітко описують певні особливості тієї чи іншої системи, зокрема, правової [1, с. 1]. Особлива частина завжди містила норми, що описують конкретні види злочинів та покарання, що призначаються за їх вчинення. Як було сказано, станом на 2020 рік Особлива частина КК України налічує 20 розділів, які складаються з понад 300 статей.

Перше, що можна помітити у відмінностях чинного КК України та проекту Кримінального кодексу України, включаючи й їх Особливу частину, це їх поділ не на розділи, які містить чинний КК України, а на книги. Робоча група зазначає, що в Особливій частині проекту кодексу опрацьовані та будуть міститися в кінцевому варіанті книги щодо злочинів проти: прав людини; суспільства; власності, фінансів і господарської діяльності; держави; основ міжнародного права та міжнародного правопорядку.

Отже, як можна побачити, в Особливій частині міститься 5 книг. На мою думку, поділ Кодексу на книги не є доцільним, адже у особи, яка буде користуватися цим законом, може створюватись штучне враження відокремленості та відсутності взаємозв'язку між книгами, адже під поняттям «книга» людина традиційно уявляє собі якусь окрему історію, зібрання. А за використання поняття «розділ» така думка виникнути не може та дає зрозуміти, що складові Закону про кримінальну відповідальність є взаємопов'язані та нероздільні, як зазначалося вище: «неможливо застосувати норму Особливої частини, не звернувшись до Загальної». Тому поділ Особливої частини та всього Кримінального кодексу на книги вважаю недоцільним.

Також хочу звернути увагу на послідовність, у якій розташовані книги Особливої частини у тексті проекту Кримінального кодексу. Законодавець на

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

перше місце ставить Книгу 4 «Злочини проти прав людини», далі Книга 5 «Злочини проти суспільства», Книга 6 «Злочини проти власності, фінансів і господарської діяльності», Книга 7 «Злочини проти держави» та Книга 8 «Злочини проти основ міжнародного права та міжнародного правопорядку».

Вважаю за доцільне Книгу 7 «Злочини проти держави» зробити першою Книгою Особливої частини закону про кримінальну відповідальність, адже держава є найбільшим благом та досягненням суспільства, що забезпечує життя, здоров'я, честь та гідність людини, правопорядок та соціальні блага. Звідси можна зрозуміти, що без держави правові можливості людини скоротяться. Інші Книги, на мою думку, слід розмістити у такому порядку: злочини проти прав людини; злочини проти суспільства; злочини проти власності, фінансів і господарської діяльності; основ міжнародного права та міжнародного правопорядку.

Слід також відмітити, що законодавець скоротив кількість складових Особливої частини у проекті нового Кримінального кодексу. Замість 20 розділів чинного Кримінального кодексу, кожен з яких виокремлює певну групу злочинів, у проекті є 5 Книг, які становлять всю ту саму важливість та містять потрібну нам інформацію, що в свою чергу спростить його використання. У Кримінальний кодекс, починаючи з 2001 року, вносились багато змін та доповнень, окремі положення змінювались неодноразово, а частина норм потребує ретельного доопрацювання через свою застарілість. Прогалини та суперечності в нормах Закону про кримінальну відповідальність призводять до неточного та неоднозначного тлумачення та застосування судами, чим підтримується корупціогенний фактор в країні.

Без уваги не залишено й те, що на початку кожної книги представлено обтяжуючі та пом'якшуючі обставини для конкретної категорії злочинів та термінологія, притаманна певним злочинам, а для кожного окремого злочину передбачені вказівки на ступінь такого злочину.

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Отже, чинний Кримінальний кодекс, включно з Особливою частиною, є застарілим і потребує змін. Процес цих змін вже почався і їх результат можна побачити в проекті Кримінального кодексу України, але й там законодавцю ще доведеться вирішити багато серйозних питань.

Література:

1. Борисов В. І. Питання систематизації Особливої частини Кримінального права. *Наукові дослідження*. 2013. № 26. С. 29-41.

*Матеріали наукової конференції
(в авторській редакції)
27 листопада 2020 року*

Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі

Комп'ютерна верстка: Кондратенко А. С.

**Оригінал-макет підготовлено організаційним комітетом
наукової конференції
«Кримінальний кодекс України: пошук нової моделі»**

03056, м. Київ, проспект Перемоги, 37, корпус 19